

CRNA GORA
MINISTARSTVO EKONOMSKOG RAZVOJA

ZAVRŠNI IZVJEŠTAJ
O REALIZACIJI
NACIONALNE STRATEGIJE ZAPOŠLJAVANJA I RAZVOJA LJUDSKIH RESURSA
2016 – 2020
i
Akcionog plana za 2020.godinu

Podgorica, april 2021. godine

SADRŽAJ

1. Uvodni rezime	3
2. Informacija o statusu indikatora uspjeha (napredak u postizanju strateških i operativnih ciljeva) za sveukupan period trajanja strateškog dokumenta.....	22
3. Tabela o realizaciji aktivnosti Akcionog plana zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2020. godinu.....	34
4. Nalaz evaluacije	75
5. Osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva	75
6. Preporuke za naredni ciklus planiranja politika	76

1. Uvodni rezime

Vlada Crne Gore je na sjednici od 17. decembra 2015. godine donijela Nacionalnu strategiju zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016 - 2020 koja je predstavljala strateški okvir za sprovođenje reformi na tržištu rada u prethodnom petogodišnjem periodu i direktan je nastavak strateškog okvira koji je postavljen Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za period 2012-2015. godine.

Strategija se zasnivala na novom pristupu politici zapošljavanja koji podrazumijeva širi kontekst sagledavanja i sprovođenja strukturnih reformi, sektorskih politika, pojedinačnih mjera, sa ciljem uklanjanja prepreka i stvaranje uslova za ubrzani privredni rast, kao glavnog generatora rasta zaposlenosti. Stoga je i opšti cilj Strategije „Stvaranje optimalnih uslova za rast zaposlenosti i unapređenje ljudskih resursa u Crnoj Gori“.

Okvir za izradu ovog dokumenta predstavljala su ključna nacionalna i evropska dokumenta:

- ✓ *Program ekonomskih reformi za Crnu Goru 2015-2017,*
- ✓ *Pravci razvoja Crne Gore 2015-2018,*
- ✓ *Program reforme politike zapošljavanja i socijalne politike 2015-2020;*
- ✓ *Strategija za pametni, održivi i inkluzivni rast - Evropa 2020;*
- ✓ *Revidirani set Smjernica politika zapošljavanja država članica iz 2015. godine.*

Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020 sadrži četiri prioriteta koji su usko povezani i sprovođenje svakog pojedinačnog prioriteta u velikoj mjeri zavisi od uspjeha ostalih prioriteta i postavljenih ciljeva u okviru svakog od prioriteta.

Prvi prioritet: Povećanje zaposlenosti. Smanjenje stope nezaposlenosti, obuhvatio je tri cilja koja su usmjerena na unapređenje poslovnog okruženja, porast konkurentnosti i jačanje makroekonomske stabilnosti, a u cilju ubrzanja privrednog rasta kao glavnog generatora rasta zaposlenosti. Takođe, odnosio se na unapređenje aktivne politike zapošljavanja koje su usmjerene prema većoj efikasnosti tržišta rada, uključujući i jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje, i to:

Cilj 1: Stimulisanje kreiranja zaposlenosti i podsticanje konkurentnosti unapređenjem poslovnog okruženja;

Cilj 2: Povećanje efikasnosti mjera aktivne politike zapošljavanja sa posebnim naglaskom na uključivanje na tržište rada mladih, žena i dugoročno nezaposlenih lica;

Cilj 3: Obezbjedivanje veće zaposlenosti u nerazvijenim područjima Crne Gore.

Drugi prioritet: Efikasno funkcionisanje tržišta rada, obuhvatio je tri cilja koja su usmjerena na promovisanje fleksigurnosti i smanjivanje rigidnosti zakonodavne zaštite zaposlenja, usaglašavanje sa evropskom regulativom politike zapošljavanja i socijalne politike, kao i podsticanje formalizacije neformalne zaposlenosti kroz dobro odmjeren balans podsticaja, prevencija i sankcija, i to:

Cilj 1: Usaglašavanje sa evropskom regulativom politike zapošljavanja i socijalne politike;

Cilj 2: Promovisanje fleksigurnosti i smanjivanje rigidnosti zakonodavne zaštite zaposlenja;

Cilj 3: Podsticanje formalizacije neformalne zaposlenosti.

Treći prioritet: Unapređenje kvalifikacija i kompetencija usklađenih sa potrebama tržišta rada, obuhvatio je dva cilja usmjerena na rast produktivnosti i razvoj ljudskih resursa kroz unapređenje znanja, vještina i kompetencija u cilju povećanja mogućnosti zapošljavanja i povećanja konkurentnosti kroz formalno obrazovanje, neformalno učenje i osposobljavanje, što u konačnom treba da doprinese smanjenju kvalifikacionog jaza između tekuće tražnje na tržištu rada i znanja i vještina na strani ponude rada.

Cilj 1: Promovisanje pristupa i učešća odraslih u cjeloživotnom učenju;

Cilj 2: Unapređenje kvaliteta obrazovanja na svim nivoima i usaglašavanje sa potrebama tržišta rada;

Četvrti prioritet: Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva obuhvatio je četiri cilja usmjerena na unapređenje socijalnih davanja i usluga socijalne i dječje zaštite u cilju bolje pokrivenosti i aktivacije ranjivih grupa, integracije u obrazovanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom, kao i na podsticanju uključivanja pripradnika ranjivih grupa na tržište rada i to:

Cilj 1: Unapređenje socijalne inkluzije i sistema socijalne i dječje zaštite;

Cilj 2: Integracija u obrazovanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom;

Cilj 3: Uključivanje društveno ranjivih grupa na tržište rada;

Cilj 4: Stvaranje uslova za razvoj socijalnog/društvenog preduzetništva.

Implementacija Nacionalne strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020 odvijala se kroz godišnje akcione planove i izvještaje o realizaciji akcionih planova. Tako su u prethodnom periodu pripremljeni:

- ✓ Akcioni plan zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2016.g. i Izvještaj o realizaciji godišnjeg AP zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2016.g.
- ✓ Akcioni plan zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2017.g. i Izvještaj o realizaciji godišnjeg AP zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2017.g.
- ✓ Akcioni plan zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2018.g. i Izvještaj o realizaciji godišnjeg AP zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2018.g.
- ✓ Akcioni plan zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2019.g. i Izvještaj o realizaciji godišnjeg AP zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2019.g.
- ✓ **Akcioni plan zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2020.g**

Kratak prikaz Izvještaja o realizaciji Akcionog plana zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2020. godinu

Akcionni plan zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2020. godinu predstavlja nastavak procesa izvještavanja o sprovođenju Strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa, ali ujedno predstavlja dostignuća i izazove za cjelokupan period važenja Nacionalne strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020.

Imajući u vidu da je Strategija usvojena prije donošenja Uredbe o načinu i postuku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata i Metodologije razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata Vlade Crne Gore, to je i tokom pripreme ovog dokumenta, nastavljen proces prilagođavanja i usaglašavanja u pogledu strukture i načina informisanja.

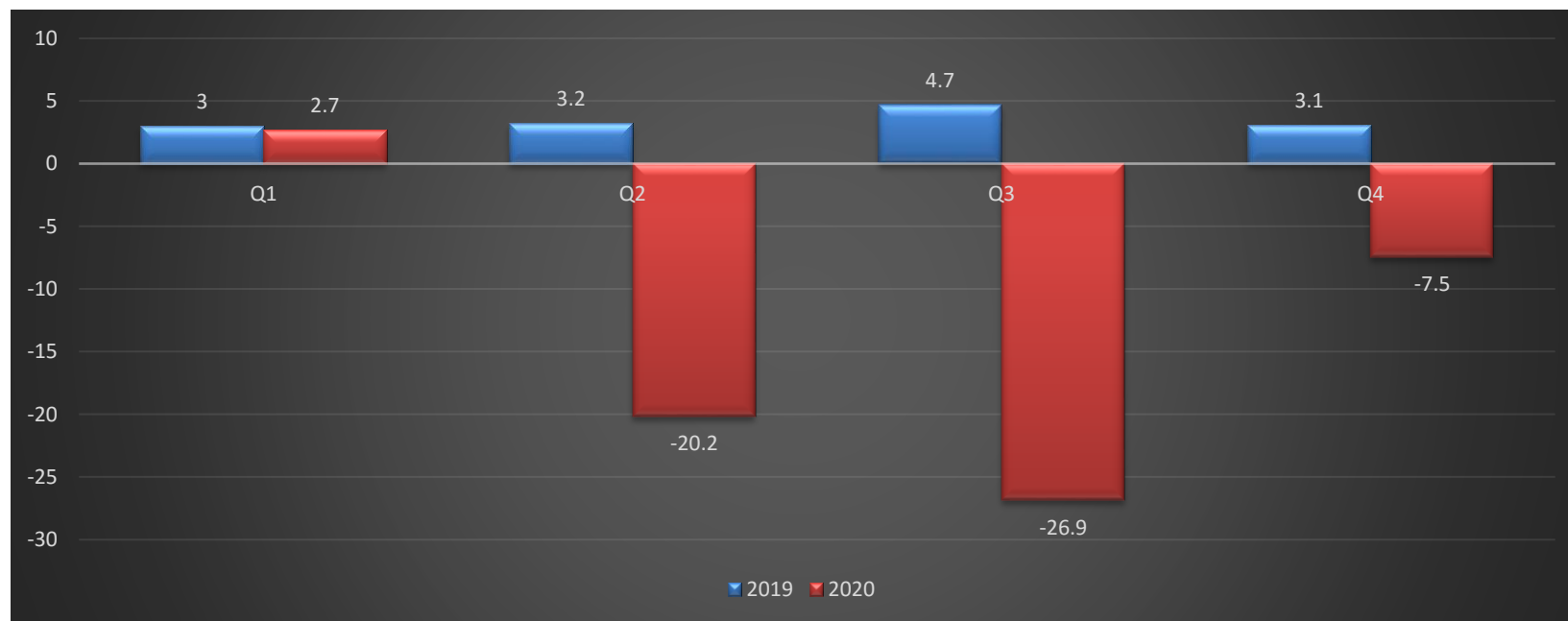
Strukturno gledano, Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2020. g. daje prikaz osnovnih karakteristika i kretanja na tržištu rada u izvještajnom periodu kao pokazatelje uspjeha u cilju mjerenja implementacije Nacionalne strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016- 2020, te ocjenu stanja i kretanja na tržištu rada na kraju 2020. godine. Zatim, daje se kratak rezime u pogledu realizacije planiranih aktivnosti u izvještajnom periodu, koji je praćen detaljnim tabelarnim pregledom sprovedenih aktivnosti Akcionog plana zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2020. godinu. Sastavni dio je tabelarni prikaz realizovanih aktivnosti, što je prikazano u odeljku 3 ovog dokumenta.

Globalna zdravstvena kriza uzrokovana pandemijom Covid-19 promijenila je svijet, izazvala je velike ekonomske poremećaje i uzrokovala je dramatično usporavanje globalne ekonomije. Pandemija je uslovlila vanredne okolnosti, promijenila uslove života i rada, dovela do recesije mnoge zemlje svijeta. Najteže su pogođene zemlje koje su većim dijelom oslonjene na uslužni sektor, prije svega na turizam, jer je to sektor koji je najviše bio i biće osjetljiv na zdravstvenu krizu i njene posljedice. Ekonomija Crne Gore kao mediteranske zemlja koja se snažno oslanja na turizam, doživjela je drastičan pad. Privremene mjere ili ograničeni rad pretežno uslužnih djelatnosti u prvom talasu pandemije, proširio se i u drugim sektorima kako se pandemija širila. Opšti strah od širenja virusa u društvu, dodatno je proizvelo negativne efekte na ekonomiju, kroz smanjenje tražnje i smanjenja trgovinske ponude, što je, između ostalog, dovelo i do pada zaposlenosti. Od strane međunarodnih eksperata ocijenjeno je da je Crna Gora u grupi zemalja koje su izuzetno jako pogođene pandemijom. Pojava COVID-19 prekinula je snažan rast iz prethodnog perioda.

Prema podacima Monstata za 2020 g., ekonomija je kvartalno padala po realnim stopama rasta od 2,7%, -20,2%, -26,9% i -7,5%. Prosječna godišnja realna stopa rasta BDP-a za 2020. godinu iznosila je -12,97 %, dok je u 2019. godini iznosila 4,1%.

Grafik 1: kvartalne stope rasta 2019-2020

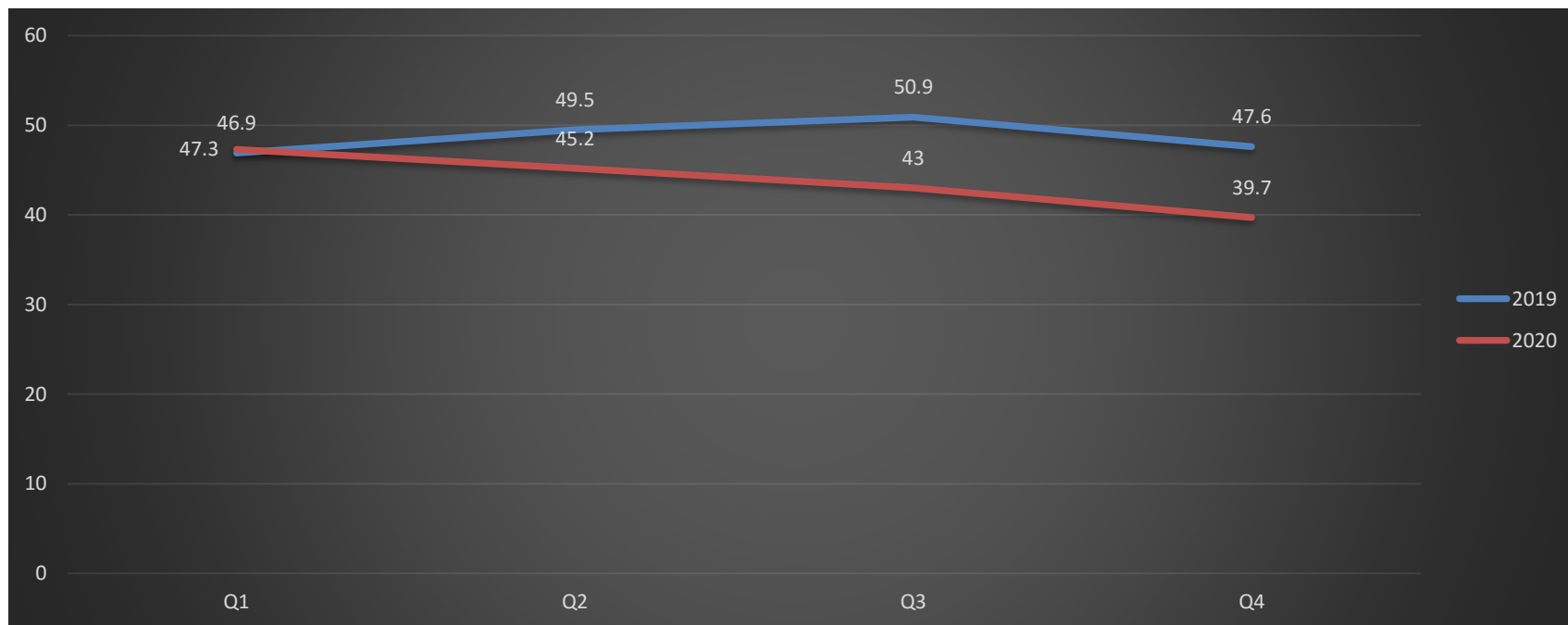

Zdravstvena kriza koja se prelila u ekonomska krizu, gotovo odmah je bila vidljiva i na tržištu rada. Ograničenja procesa rada u skoro svim djelatnostima, skraćenje radnog vremena, odrazilo se veoma brzo na smanjenje zaposlenosti. Prema podacima Monstata opšta stopa zaposlenosti je sa 47,2% u prvom kvartalu 2020.g., smanjena na 45,2% u drugom kvartalu i nastavila i dalje trend smanjenja. U

trećem kvartalu je iznosila 43,0%, a u četvrtom kvartalu dostigla nivo od 39,7%. Prosječna stopa zaposlenosti u 2020. godini je bila na nivou od 43,8%, dok je u 2019. godini bila na nivou od 48,7%, što je manje za 4,9% p.p. ili oko 24,4 hiljade zaposlenih.

Grafik 2: kvartalne stope zaposlenosti 15+

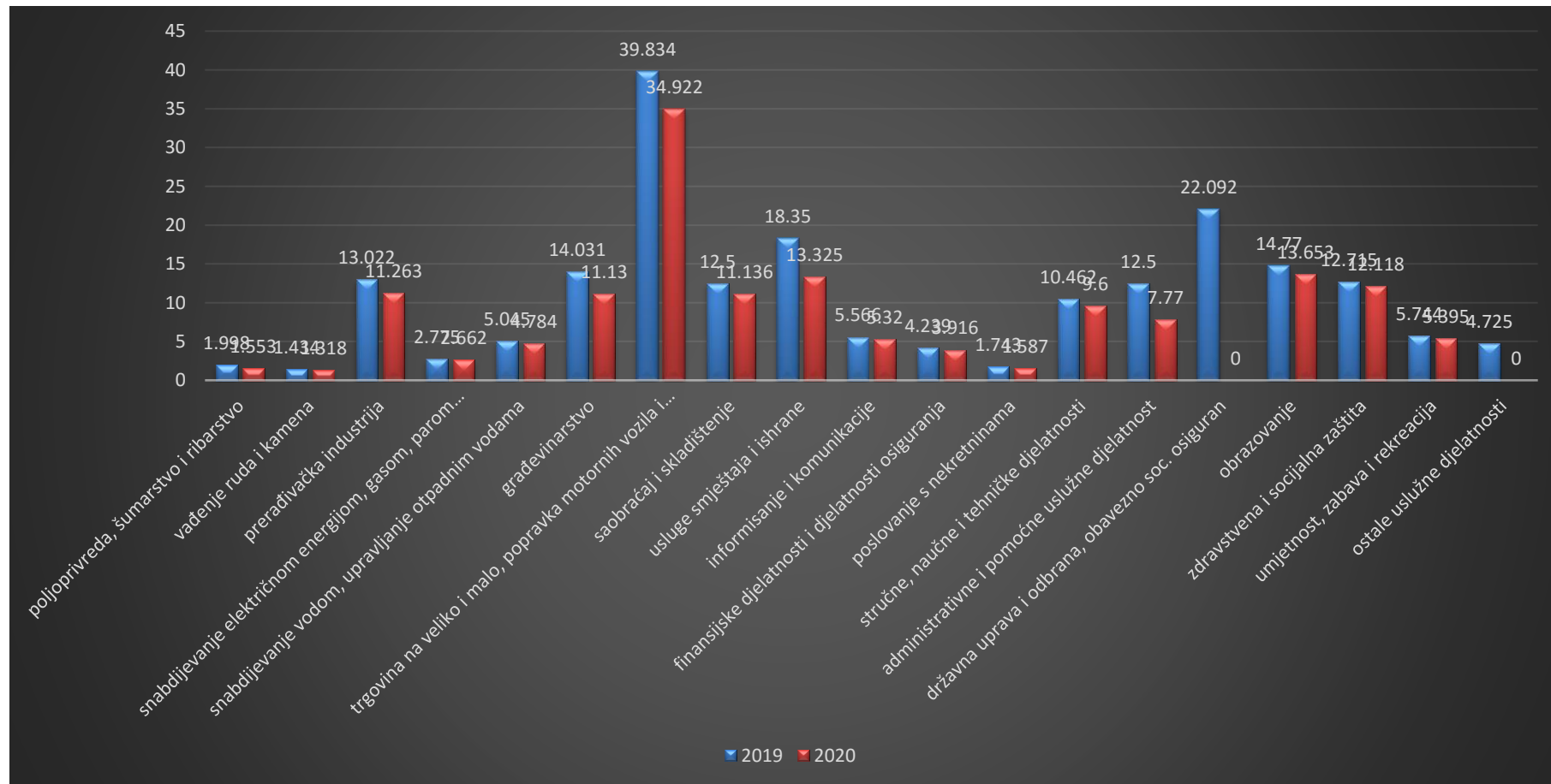

Pad zaposlenosti je tokom 2020. g. u odnosu na 2019.g. zabilježen je u svim sektorima. Ipak najveći pad zaposlenosti bilježe sektor usluga smještaja i ishrane 27,4 %, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti 37,8 %, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo 22,3%, građevinarstvo 20,7%.

Grafik 3: zaposlenost po djelatnostima-Monstat

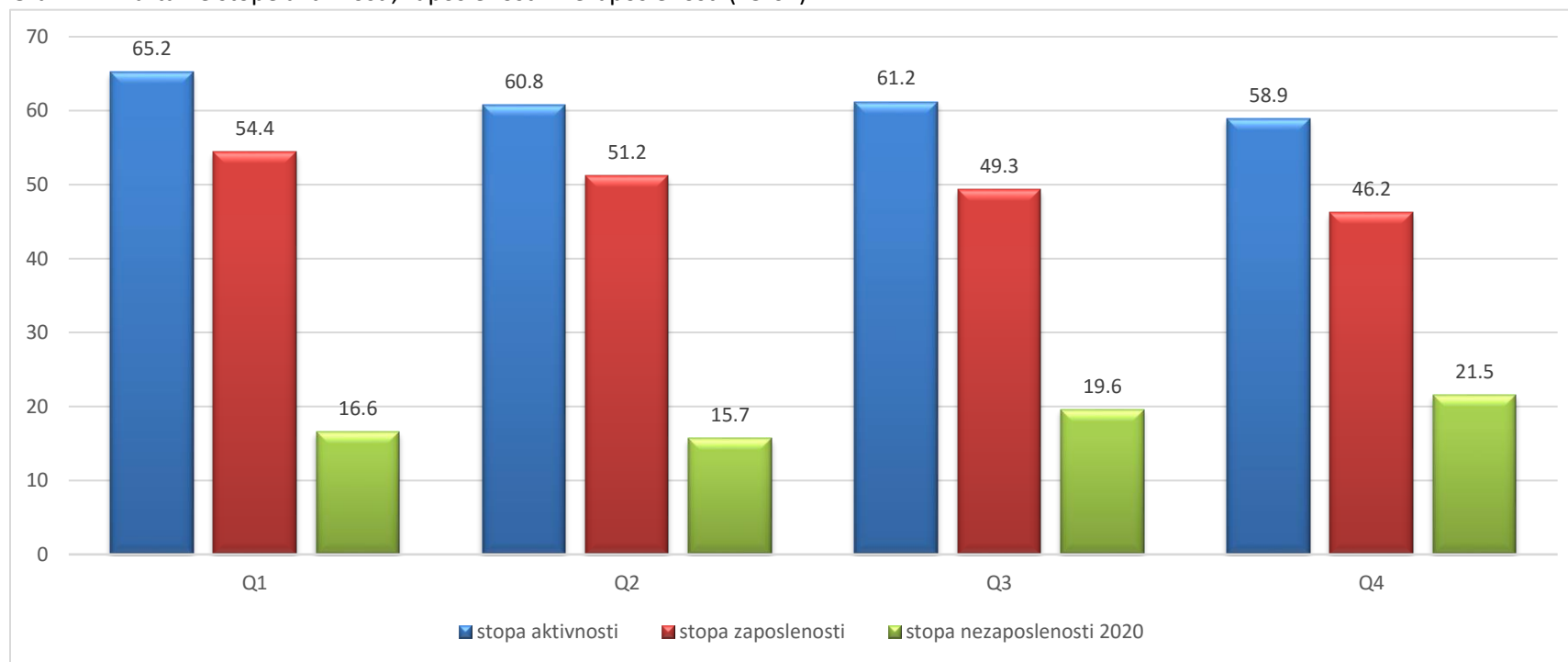

Ključni indikatori tržišta rada

Indikatori tržišta rada za ciljnu grupu 15-64 godine takođe ukazuju na negativna kretanja na tržištu rada. Stopa aktivnosti se sa 65,2% tokom narednih kvartala smanjivala i u četvrtom kvartalu 2020.g. zabilježila nivo od 58,9%, što je u odnosu na isti kvartal prethodne godine kada je iznosila 65,3% manja za 6,4 p.p. Stopa zaposlenosti bilježi pad sa 51,2 % u prvom kvartalu na 46, 2 % u četvrtom kvartalu, što je manje za 8,6 p.p u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Stopa nezaposlenosti u ovom periodu bilježi rast sa 16,1% u prvom na 21,5% u četvrtom kvartalu, što je u odnosu na četvrti kvartal 2019.g. rast za 5,4 p.p.

Grafik 4: kvartalne stope aktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti (15-64)

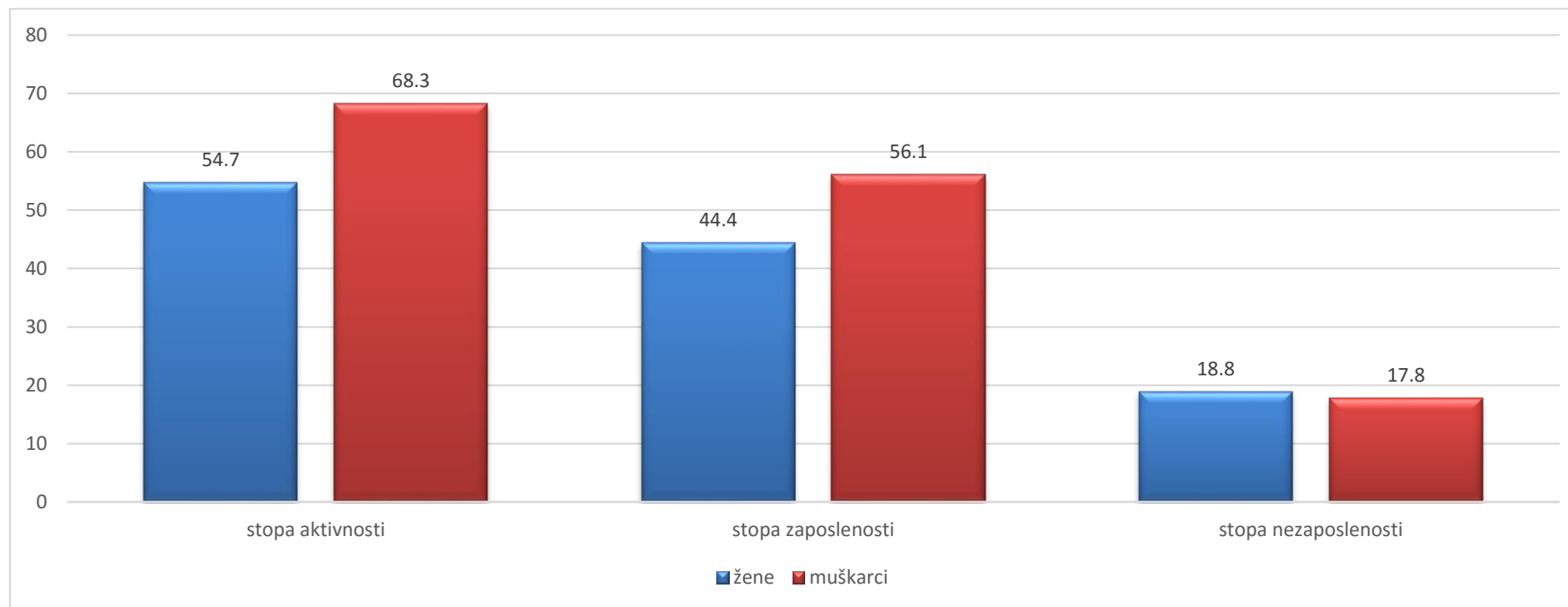

Učešće žena na tržištu rada

Kada je u pitanju statistika o učešću žena na tržištu rada, može se konstatovati da postoji veliki jaz u pogledu stopa aktivnosti, zaposlenosti žena u odnosu na muškarce, a odstupanja su i kod stope nezaposlenosti, što je još više došlo do izražaja izbijenjem pandemijske krize. Tokom 2020. godine došlo je do većeg pada zaposlenosti kod žena i to sa 49,1 % u prvom kvartalu na 39,9% u četvrtom kvartalu, odnosno za 9,2 p.p., dok je kod muškaraca taj pad zaposlenosti iznosio 7.0 p.p. Ipak veći rast stope nezaposlenosti bilježi se kod muškaraca i to sa 15,8% u prvom na 20,7% u četvrtom kvartalu 2020. godine. Kod žena taj rast se kreće sa 17,8% u prvom na 22,4%.u četvrtom kvartalu, iako je generalno stopa nezaposlenosti veća kod žena.

Grafik 5: godišnja stope aktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti (15-64) prema polu

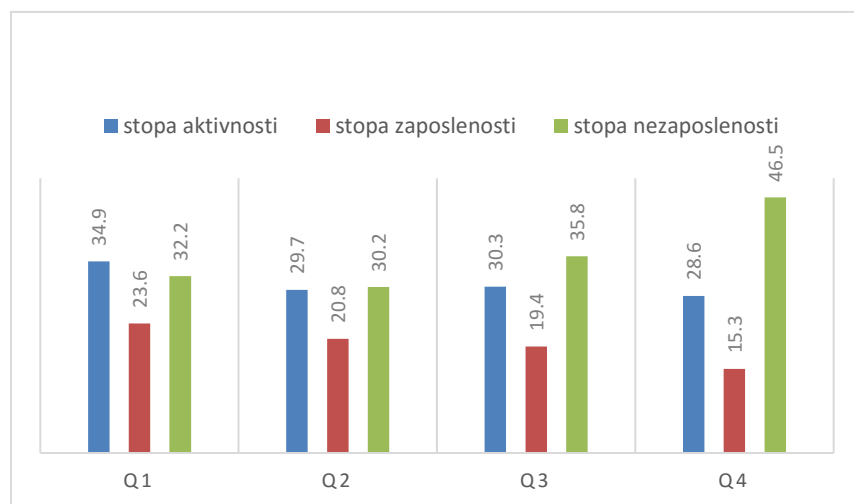

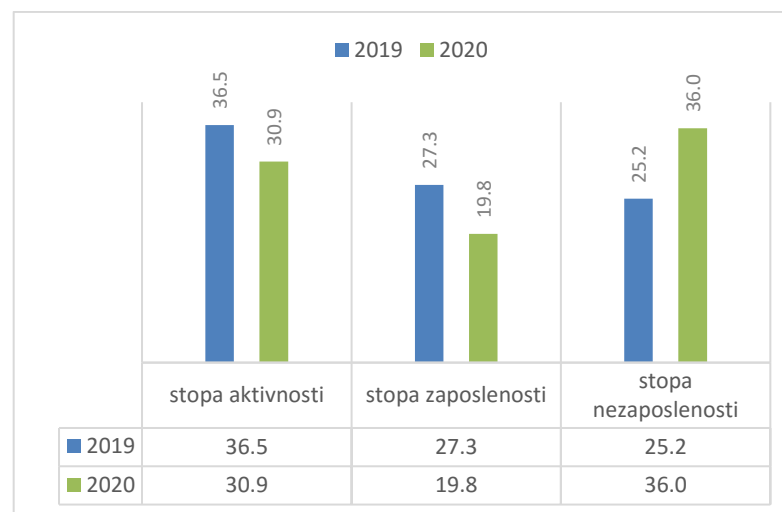
Učešće mladih na tržištu rada

Kada su u pitanju mladi, odnosno populacija starosti 15-24 godine, podaci za 2020. godinu ukazuju na veliko pogoršanje indikatora tržišta rada za ovu ciljnu grupu. U više navrata od izbijanja pandemije, sa raznih evropskih adresa ukazivano je na probleme i posledice koje će ova zdravstvena i ekonomska kriza ostaviti na mladu populaciju. Stopa nezaposlenosti mladih 15-24 dostigla je nivo od 36,05% u 2020.godini. Udio mladih koji ne rade i nijesu u sistemu obrazovanja ili obuke (NEET) za 15-24 je 21,1%, a za 15-29 je 26,6%.

Grafik 6: kvartalne stope aktivnosti, zaposlenosti i nezaposlenosti (15-24)

Grafik 7: uporedni podaci za mlade 15-24

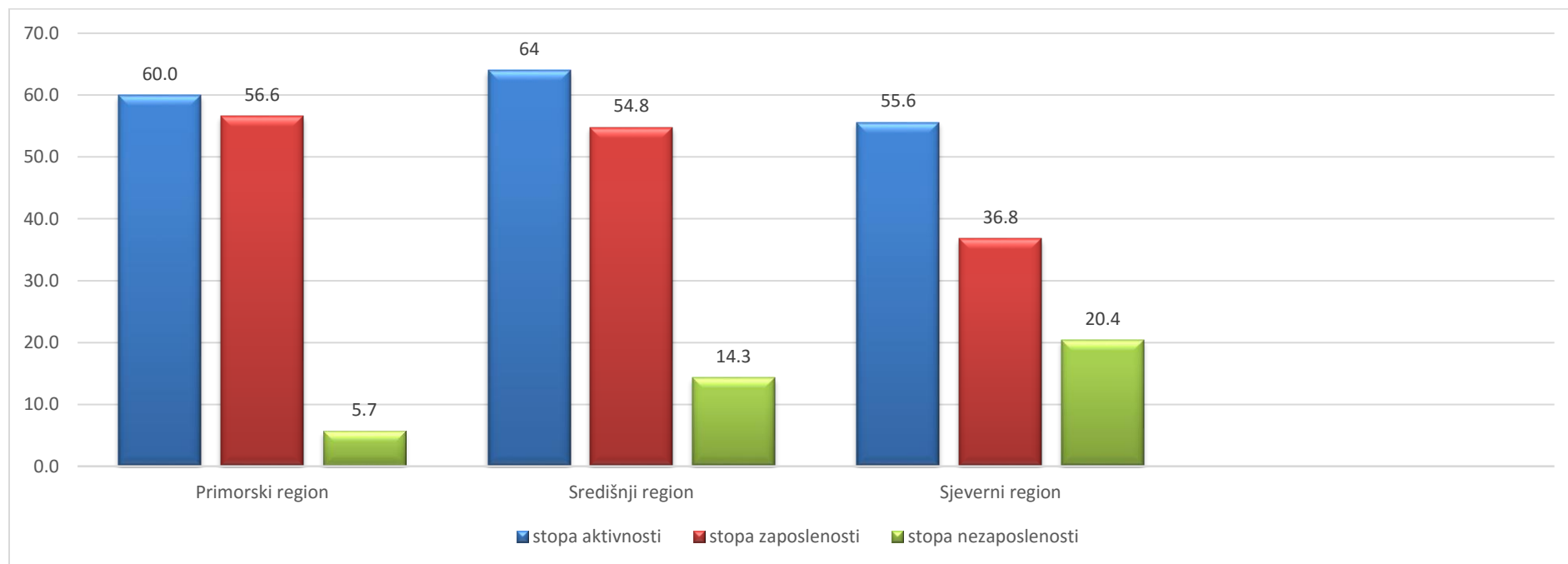

Regionalni izazovi u okviru tržišta rada

Značajne regionalne razlike u pogledu ekonomske razvijenosti očitavaju se i u pokazateljima tržišta rada. One su dugogodišnja odlika ekonomije u cjelini, kao i tržišta rada. Stoga i jedan od postavljenih ciljeva u Strategiji se odnosi na obezbjeđivanje veće zaposlenosti u nerazvijenim područjima Crne Gore. Razlike u pogledu zaposlenosti i nezaposlenosti su i dalje izražene, naročito u Sjevernom regionu. Stopa zaposlenosti u Sjevernom regionu iznosi 36.8% što je na nivou od 63,6% u odnosu na stopu zaposlenosti u primorskom regionu. Stopa nezaposlenosti je 3,5 puta veća od stope nezaposlenosti u primorskom regionu.

Grafik 8: indikatori tržišta rada sa aspekta regiona za 2020.g.

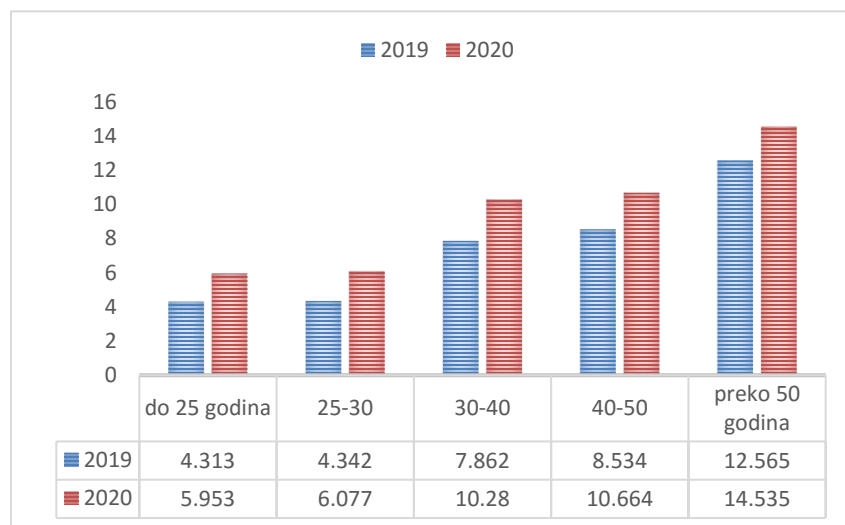

Dugoročna nezaposlenost

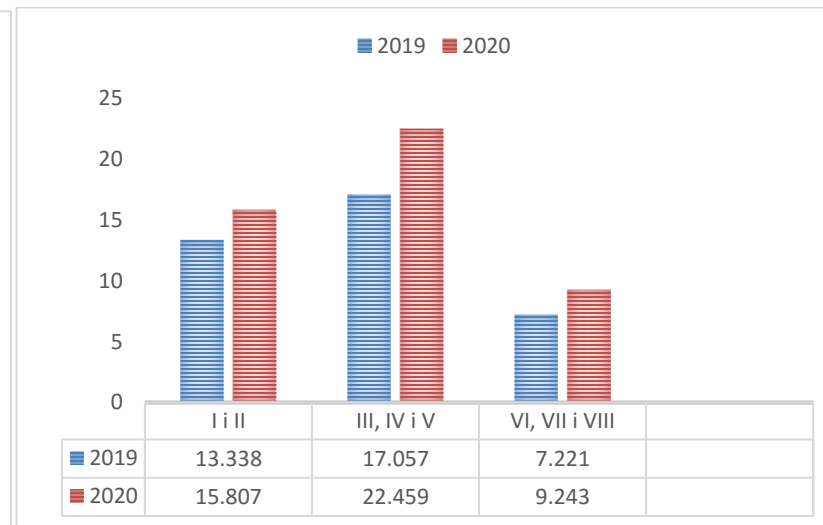
Dugoročna nezaposlenost predstavlja još jedan od ključnih izazova na tržištu rada Crne Gore. I pored pozitivnih kretanja na tržištu rada do perioda izbijanja pandemije, prema podacima Monstata, učešće dugoročne nezaposlenosti u ukupnoj nezaposlenosti je bilo na visokom nivou i u 2019. godini je iznosilo 79.0%, dok je stopa dugoročne nezaposlenosti bila 11,9%. U 2020. godini učešće dugoročne nezaposlenosti u ukupnoj nezaposlenosti je bilo na nivou od 74.7%, dok je stopa dugoročne nezaposlenosti iznosila 13,4%.

Jedan od razloga visokog učešća dugoročno nezaposlenih lica u ukupnoj nezaposlenosti može biti i starosna i obrazovna struktura nezaposlenih lica. Ukoliko se posmatra uticaj krize na zaposlene prema nivou obrazovanja, zaključuje se da su osobe sa srednjim i visokim obrazovanjem najviše izložene uticaju krize, što se može objasniti činjenicom da je smanjeno otvaranje novih radnih mjesta, a broj onih koji su završili srednje i visoko obrazovanje je porastao u odnosu na period prije krize.

Grafik 9: starosna struktura nezaposlenih 2020.g. (ZZZCG)

Grafik 10: obrazovna struktura nezaposlenih 2020.g. (ZZZCG)

Lica sa invaliditetom

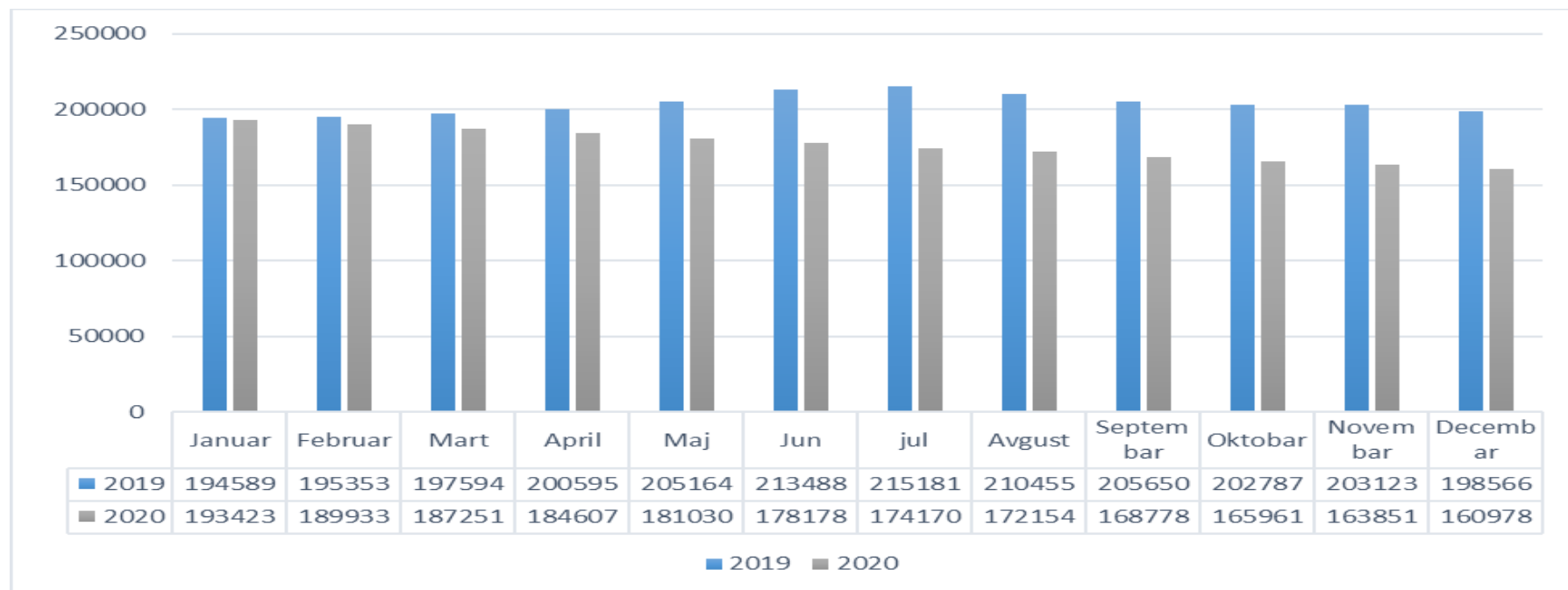
Kada je u pitanju **zaposlenost i nezaposlenost lica sa invaliditetom**, treba istaći da se na evidenciji nezaposlenih Zavoda za zapošljavanje CG na kraju 2020. godine nalazilo 10.970 lica sa invaliditetom, od čega je 6.641 ili 60,54% žena. Učešće ovih lica u ukupnoj registrovanoj nezaposlenosti je 23,1%. Nagli rast broja lica sa invaliditetom registrovanih na evidenciji Zavoda za zapošljavanje primarno je bilo zakonsko rješenje iz aprila 2015. godine kada se kroz izmjene Zakona o zapošljavanju i ostvarivanju prava iz osiguranja od nezaposlenosti omogućilo ostvarivanje prava na novčanu naknadu, bez obzira na ostvareni staž osiguranja, dok čekaju na zaposlenje, odnosno do nastupanja nekog od osnova za prestanak prava na novčanu naknadu. Ovo zakonsko rješenje ne prepoznaje važeći Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti koji je stupio na snagu 30. aprila 2019. godine. Prema podacima Zavoda za zapošljavanje na kraju 2020. godine, 1.141 poslodavac ostvaruje pravo na subvenciju zarade za 2.040 lica sa invaliditetom. Na određeno vrijeme zaposleno je 920 lica sa invaliditetom, dok su 1.120 lica zaposlena na neodređeno vrijeme. Dodatno učešće ove ciljne grupe na tržištu rada odvijalo se kroz druge subvencije koje su uređene zakonom koji se odnosi na profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom.

Registrovana zaposlenost i nezaposlenost u periodu 2019-2020. godine-administrativni podaci

Prema podacima Monstata registrovana zaposlenost od početka januara 2020 godine bilježi pad. Tako je u odnosu na januar kada je broj zaposlenih bio 193.423 u decembru broj zaposlenih iznosio 160.978, dakle smanjen je za 32.445 zaposlenih. U 2019. godini najveći broj zaposlenih je zabilježen u junu, julu i avgustu, odnosno tokom ljetnje turističke sezone, kada je zaposlenost u julu 2019.g. dostigla nivo čak od 215.181. Ako taj podatak uporedimo sa julom 2020.g. kada je zaposlenost bila na nivou od 174.170, razlika u broju zaposlenih je oko 41.000. Registrovana zaposlenost u 2020. godini je na nivou od 79,3% u odnosu na registrovanu zaposlenost u 2019. godini.

Grafik 11: Pregled registrovane zaposlenosti - Monstat

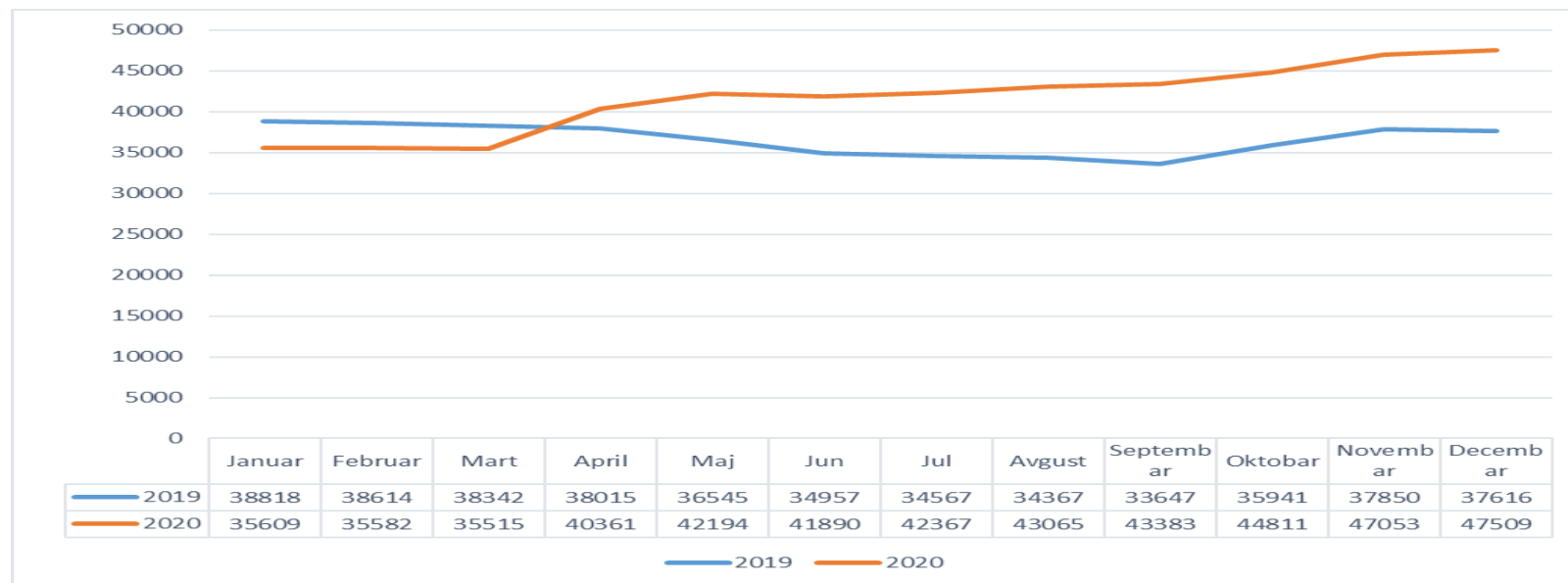

Prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore broj registrovanih nezaposlenih na kraju 2020. godine bio je 47.509. U odnosu na 2019. godinu (37.616) broj nezaposlenih lica se povećao za 9.893 lica ili za 26,30%. Stopa registrovane nezaposlenosti krajem 2020. godine bila je 20,48% što je 4,27 p.p više u odnosu na isti period prethodne godine kada je iznosila 16,21%. Rast registrovanih nezaposlenih lica vidljiv je već od aprila 2020. godine, nakon preduzimanja prvih mjera u suzbijanju pandemije izazvane korona virusom. Tako je, prema podacima Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, broj nezaposlenih lica sa kraja marta kada je iznosio 35.515 na kraju decembra bio 47.509.

Grafik 12: Pregled registrovane nezaposlenosti - ZZZCG

Odlukom o utvrđivanju godišnjeg broja dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2020. godinu ("Sl. list CG" br. 69/2019 od 18.12.2019. godine), utvrđen je broj radnih dozvola za strance za 2020. godinu u ukupnom broju od 20.454. Kvota za zapošljavanje stranaca u 2020. godini je na istom nivou kao i 2019. godine (20.454). Prema podacima iz Ministarstva unutrašnjih poslova, kao nadležnog za izdavanje dozvola za privremeni boravak i rad stranaca, u 2020. godini izdate su 19.354 dozvole za rad i zapošljavanje stranaca (11.289 u kvoti i 8.065 van kvote) što je za 8.280 ili 29,96% dozvola manje u odnosu na isti period 2019. godine (27.634).

Broj korisnika novčane naknade, odnosno prava iz osiguranja od nezaposlenosti je tokom 2020. godine osciliralo. U prosjeku, mjesečno je 12.627 nezaposlenih lica koristilo pravo na novčanu naknadu, dok je prosječan mjesečni broj korisnika novčane naknade u 2019. godini bio 12.372.

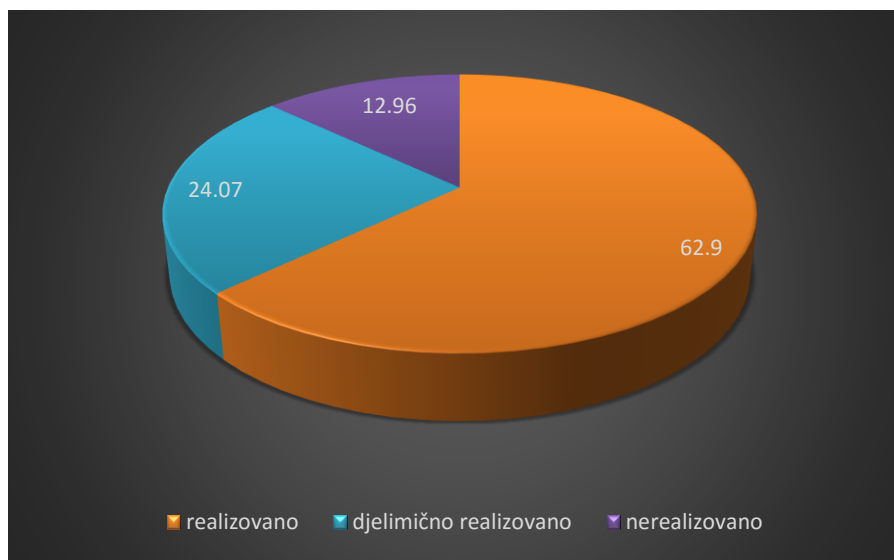

Dakle, globalna kriza izazvana pandemijom snažno je pogodila ekonomiju Crne Gore, negativno se odrazila na tržište rada i prvenstveno je pogodila djelatnost usluga, smještaja i ishrane i sa njom povezanih djelatnosti. Kriza je intenzivnije uticala na žene nego na muškarce po pitanju zaposlenosti i nezaposlenosti. U svakom pogledu, može se reći da su se efekti krize najviše odrazili na mlade, ne samo u pogledu zaposlenosti i nezaposlenosti, već i u pogledu obrazovanja, socijalnog distanciranja, zabave, rekreacije i sl., kao i na druge osjetljive kategorije nezaposlenih lica.

Stepen realizacije planiranih aktivnosti u izvještajnom periodu

Akcionni plan zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2020. godinu, predvidio je kroz 11 ciljeva implementaciju 54 aktivnosti, sadržanih u okviru četiri prioriteta Strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020. U okviru implementacije Akcionog plana za 2020. godinu, realizovano je 62,9,% planiranih aktivnosti, djelimično realizovano 24,07% aktivnosti dok nije realizovano 12,96% planiranih aktivnosti. Uticaj zdravstvene krize vidno se ispoljio i u realizaciji aktivnosti predviđenih Akcionim planom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2020. godinu.

Grafik 13: Stepenn realizacije planiranih aktivnosti u izvještajnom periodu – 2020.g.

Probleme koje je izazvala pandemija COVID – 19 , kao i neophodne zdravstvene mjere koje su se primjenjivale i koje se i dalje primjenjuju, bitno su uticale na sprovođenje pojedinih aktivnosti i na funkcionisanje tržišta rada tokom 2020. godine. Mnoga preduzeća posebno mikro, mala i srednja pogođena su navedenom krizom i pored mjera koje Vlada Crne Gore preduzela u cilju prevazilaženja nastalih problema.

Usljed smanjenja ekonomskih aktivnosti, došlo je i do smanjenja tražnje za radnom snagom i novim poslovima. To se najviše odrazilo kod sezonskog zapošljavanja imajući u vidu da je sektor turizma, odnosno djelatnost usluge smještaja i ishrane i sa njom povezane djelatnosti skoro u potpunosti bila obustavljena, što je dovelo do stagnacije ali i teškoća u održavanju postojećih radnih mjesta. Ovo je neminovano dovelo do usporavanja ili obustavu aktivnosti koje su godinama unazad bile prepoznate, kao aktivnosti u susret turističkoj sezoni (aktivnosti kroz sajmove sezonskog zapošljavanja, pripreme za turističku sezonu, određene aktivne mjere zapošljavanja i sl.).

Dodatno zbog zabrane rada obrazovnih institucija (za obrazovanje odraslih), zabrane okupljanja, uvođenja rada od kuće, određene aktivnosti i mjere aktivne politike zapošljavanja su djelimično ili nijesu mogle biti realizovane, a posebno aktivnosti koje su se odnosile na pojedine osjetljive ciljne grupe, koje bi dodatno u tom periodu bile izložene riziku po zdravlje.

Zbog cjelokupne situacije koja je karakterisala 2020. godinu, fokus aktivnosti svih institucija je bio na očuvanju zdravlja građana i pripremi paketa mjera za očuvanje zaposlenosti i usporavanja ili zaustavljanja negativnih kretanja na tržištu rada, , kao sveobuhvatnu podršku kako građanima tako i privredi, kako bi se, između ostalog, zaustavili ili ublažili negativni trendovi na tržištu rada.

Ključna dostignuća implementacije Nacionalne strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020

Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020 predstavlja sektorski, doprinos otklanjanju prepreka privrednom rastu Crne Gore. U kontekstu procesa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji podnaslov Strategije je bio „Tržište rada na evropskom putu“.

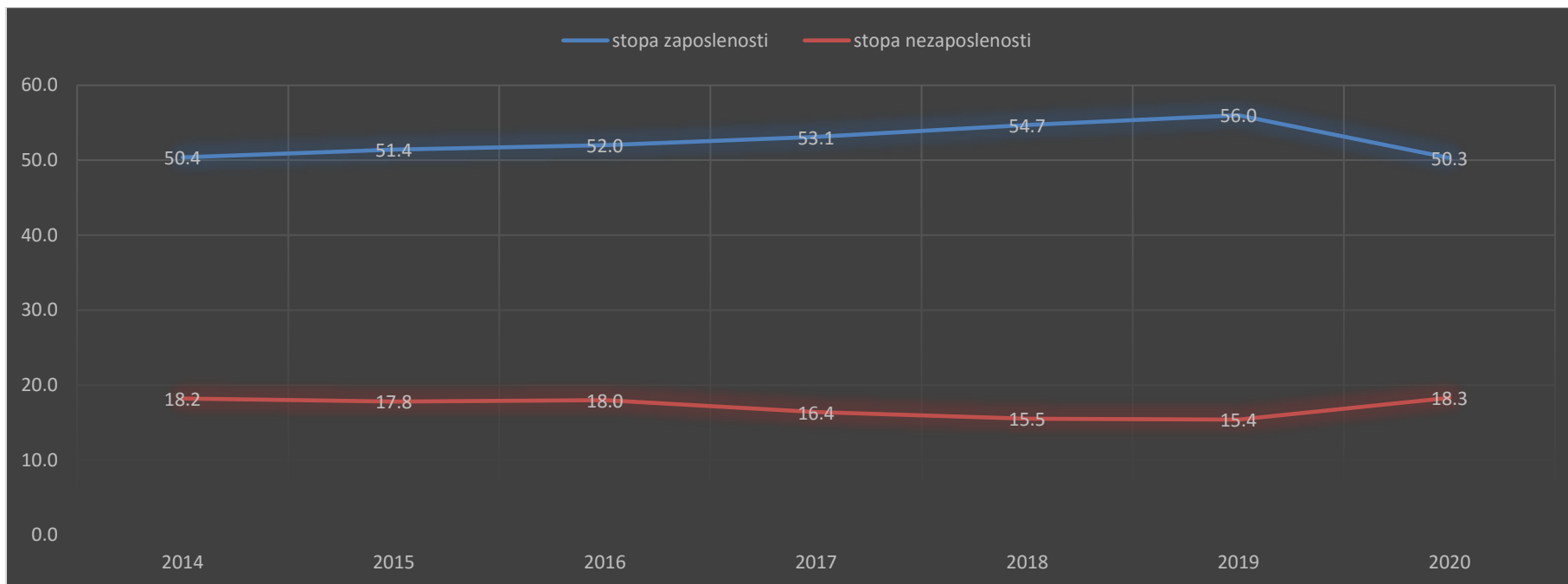
U periodu implementacije Strategije kroz četiri definisana prioriteta može se konstatovati da su se ključni pokazatelji tržišta rada popravili ili približili ciljanim vrijednostima već u 2019. godini. Posljednja godina implementacije Strategije, koju je obilježila pandemija Covid 19, poništila je kvantitativna dostignuća kod svih bazičnih indikatora tržišta rada.

Ipak, u navedenom periodu implementacije Strategije nijesu dostignuti pokazatelji vezani za socijalnu uključenost i smanjenje siromaštva. Ovo govori da rast koji je postignut u prethodnom periodu nije doveo do efekata preliivanja prema širim slojevima stanovništva, posebno siromašnijim slojevima.

Opšti cilj Strategije koji se odnosi na rast zaposlenosti je postignut, na što ukazuje podatak da je u odnosu na 2016. godinu kada je stopa zaposlenosti 15-64 iznosila 52%, tokom čitavog perioda implementacije stopa zaposlenosti je bilježila rast, da bi u 2019. godini dostigla ciljanu vrijednost od 56%. Izbijanjem pandemije Covid 19 ovaj rast je zaustavljen i stopa zaposlenosti 15-64 u 2020. godini dostigla početnu vrijednost iz 2014. godine, odnosno 50,3%.

Grafik 14: stopa zaposlenosti i nezaposlenosti (15-64)

U okviru prioriteta Povećanje zaposlenosti i smanjenja nezaposlenosti, može se konstatovati da je došlo do unapređenja performansi tržišta rada, kod svih bazičnih indikatora. Međutim situacija u 2020. godini anulirala je napredak koji je postignut ili bi bio postignut kod ovog prioriteta, kod svih planiranih indikatora.

U okviru prioriteta Efikasno funkcionisanje tržišta rada, fokus je bio na unapređenju zakonske regulative u skladu sa evropskom regulativom politike zapošljavanja i socijalne politike, standardima MOR-a, što je ujedno i doprinos unapređenju poslovnog ambijenta koji posredno doprinosi rastu zaposlenosti. Sa druge strane podsticanje formalizacije neformalne zaposlenosti je dugoročan proces koji i u narednom periodu mora biti u fokusu politike zapošljavanja.

U okviru prioriteta Unapređenje kvalifikacija i kompetencija usklađenih sa potrebama tržišta rada, rezultati se ogledaju o kontinuiranoj saradnji između institucija tržišta rada u cilju unapređenja i usaglašavanja obrazovnih potreba sa potrebama tržišta rada, unapređenju procedura priznavanja neformalnog učenja, razvijanja novih standarda zanimanja, standarda kvalifikacija i obrazovnih programa, te daljem razvijanju mreže organizatora obrazovanja odraslih.

U okviru četvrtoga prioriteta Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva rezultati se ogledaju u razvijanju usluga socijalne i dječije zaštite na lokalnom nivou. Unaprijeđen je sistem prikupljanja podataka i analize indikatora koji se koristi za monitoring sistema socijalne i dječije zaštite. Unapređena je podrška za uključivanje lica sa invaliditetom u tržište rada, te osnovan JU Centar za profesionalnu rehabilitaciju kao institucija koja treba da pruži dodatnu podršku ovoj ciljnoj grupi. Unaprijeđena je saradnja između institucija koje se bave socijalnom politikom i posredovanjem u zapošljavanju, kroz novi model rada - socijalna aktivacija.¹

Sadašnji i budući izazovi

I pored sprovođenja svih mjera i aktivnosti u periodu implemantacije Strategije, čiji rezultati su pozitivna kretanja na tržištu rada, ali i nedovoljno ojačana socijalna politika, izazovi na tržištu rada i dalje postoje, koji su dodatno usložnjeni pojavom pandemije Covid 19.

- ✓ Visoka stopa nezaposlenosti žena i drugih kategorija osjetljivih lica, te dugoročna nezaposlenost i dalje predstavljaju izazov tržišta rada Crne Gore;
- ✓ Nezaposlenost mladih predstavlja poseban izazov;

---

¹ Detaljniji prikaz u okviru svakog od prioriteta prikazana su kroz poglavlje 2

- ✓ Regionalne razlike u zaposlenosti i nezaposlenosti su i dalje prisutne;
- ✓ Kvalitet poslova takođe predstavlja izazov, imajući u vidu prisustvo neformalne zaposlenosti, posebno u uslovima Covid-19 krize;
- ✓ Zahtjeve tržišta rada u dovoljnoj mjeri ne prati ponuda kvalifikovane radne snage;
- ✓ Pokazatelji vezani za socijalnu uključenost i smanjenje siromaštva nijesu na zavidnom nivou.

Ipak, globalna zdravstvena i ekonomska kriza uslovia je pojavu nekih novih oblika života i rada zahvaljujući novim inovativnim dostignućima, novim sektorima, novim tehnologijama i digitalizaciji. Digitalna transformacija je otpočela izbijanjem svjetske pandemije. Tako su se u periodu od početka pojave Covid-19 u Crnoj Gori, u veoma kratkom vremenskom periodu uspostavile on-line platforme u sferi obrazovanja, zdravlja, trgovine i drugim djelatnostima, koje su bile neophodnost u takvim vanrednim okolnostima.

Ovo je podsticaj za dalji razvoj novih i inovativnih djelatnosti i novih oblika rada koji će biti karakteristika kako domaćeg tako i globalnog ekonomskog tržišta i tržišta rada.

2. Informacija o statusu indikatora uspjeha (napredak u postizanju strateških i operativnih ciljeva) za sveukupan period trajanja strateškog dokumenta

2.1. Opšti pregled ključnih indikatora tržišta rada

Implementacija Strategije ostvarila je mješovita kvantitativna postignuća, s obzirom na to da su se ključni pokazatelji tržišta rada i ljudskih resursa popravili i približili ciljnim vrijednostima, dok nijesu dostignuti pokazatelji vezani za socijalnu uključenost i smanjenje siromaštva.

Ovo govori da rast koji je postignut u prethodnom periodu nije doveo do efekata preliivanja prema širim slojevima stanovništva, posebno siromašnijim slojevima.

Ipak može se konstatovati da je u periodu primjene Strategije došlo do pozitivnih kretanja na tržištu rada, koji su zaustavljeni izbijanjem pandemije COVID-19.

Visoke stope realnog rasta Bruto domaćeg proizvoda od 4,7% u 2017, 5,1% u 2018. i 3,6% u 2019. godini, generisale su visoku stopu zaposlenosti, koja je prema podacima iz Ankete o radnoj snazi za 2019.g. bila na nivou od 56% za starosnu grupu 15+ i stopu nezaposlenosti na istorijskom minimumu od 15,4%.

Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020, postavila je i pokazatelje uspjeha u okviru svakog od prioriteta, koje treba dostići do 2020. godine. Tabela pokazuje da je osim poslednje godine implementacije Strategije u odnosu na početne vrijednosti došlo do pozitivnih kretanja kod većine parametara.

Pokazatelji uspjeha u cilju mjerenja implementacije Strategije

Pokazatelj	Početna vrijednost (2014) ²	Ciljna vrijednost (2020)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Izvor podataka
Stopa zaposlenosti (15-64)	50,4%	56%	51,4%	52,0%	53,1%	54,7%	56%	50,3%	Monstat
Stopa zaposlenosti žena (15-64)	45,3%	51%	46,9%	46,8%	46,8%	48,4%	49,7%	44,4%	Monstat
Stopa nezaposlenosti (15-64)	18,2%	14%	17,8%	18%	16,4%	15,5%	15,4%	18,3%	Monstat

² Početne vrijednost pokazatelja odnose se na podatke iz 2014. godine, odnosno u periodu njenog donošenja poslednje raspoložive podatke

Stopa nezaposlenosti mladih (15-24)	35,8%	29%	37,6%	35,9%	31,7%	29,4%	25,2%	36%	Monstat
Učešće dugoročno nezaposlenih lica u ukupnoj nezaposlenost	77,5%	60,0%	77,2%	75,6%	77,5%	76,5%	79%	74,7%	Monstat
Učešće visokoškolaca u starosnoj grupi 25-34	32,7%	40%	32,0%	34,2%	35,5%	-	-	-	Monstat
Stopa siromaštva	8,6% (2013.g.)	7%	-	-	-	-	-	-	Monstat
Stopa rizika od siromaštva	26,2%	20%	24,4%	24%	23,6%	23,8%	24,5%	-	Monstat
Stopa registrovane nezaposlenost	14,95%	13,5%	17,24%	21,33%	22,09%	17,8%	16,2%	20,4%	ZZZCG

Kao što se može videti, opšti cilj Strategije – povećanje stope zaposlenosti stanovništva radnog uzrasta 15-64 postignut je već 2019. godine. Stopa zaposlenosti žena bila je 1,3 procentna poena ispod cilja, dok je stopa nezaposlenosti mladih premašila cilj (u pozitivnom smjeru većeg smanjenja nezaposlenosti) za 3,8 poena. Može se reći da su ovo solidna dostignuća koja bi predstavljala dobru osnovu za ubrzanje napretka na tržištu rada u peridu ove strategije i dobra osnova za pripremu novog okvira za politike zapošljavanja.

Nažalost, neočekivana kriza izazvana pandemijom Covid 19 dovela je do pogoršanja svih ovih indikatora i udaljavanja od ostvarivanja ciljanih rezultata u 2020. godini.

Tako je stopa zaposlenosti smanjena na 50,3%, što ne samo da je smanjena u odnosu na dostignutu vrijednost od 56,0%, nego je dostigla niži nivo u odnosu na početnu vrijednost iz 2014. godine. Stopa nezaposlenosti žena je takođe smanjena na 44,4% i ispod je nivoa početne vrijednosti iz 2014. godine. Stopa nezaposlenosti mladih, nakon konstantnog smanjenja u toku 2020. godine dostigla je nivo od 36%, što je iznad početne vrijednosti iz 2014. godine. Ukupna stopa nezaposlenosti koja je u 2019. godini dostigla nivo od 15,4%, povećala se u 2020. na nivo od 18,3%, što je na nivou početne vrijednosti iz 2014. godine.

Sumarno posmatrano, možemo zaključiti da je došlo do unapređenja performansi tržišta rada u cjelini, prema svim posmatranim bazičnim indikatorima. Strategijom planirane vrednosti ili već jesu dostignute u 2019. godini ili bi bile približno dostignute u 2020. godini, u slučaju da nije došlo do pojave COVID-19.

Indikatori koji se više odnose na socijalni aspekt tržišta rada nijesu u dovoljnoj mjeri pokazali pomake u periodu implementacije Strategije.

Učešće dugoročno nezaposlenih lica u ukupnoj nezaposlenosti je indikator koji mjeri dužinu trajanja nezaposlenosti, odnosno koliko nezaposlenih lica je duže od jedne godine na evidenciji nezaposlenih. Dugoročna nezaposlenost predstavlja jedan od ključnih izazova na tržištu rada Crne Gore. U prethodnih nekoliko godina, učešće dugoročno nezaposlenih lica u ukupnoj nezaposlenosti u kontinuitetu je na visokom nivou. U prilog tome govori i podatak i da je tokom implementacije Strategije ovaj indikator pokazivao mala odstupanja od početne vrijednosti. Ipak u 2020. godini došlo je do smanjenja na nivo od 74,7% (početna vrijednost 77,5%), što se, imajući u vidu kretanja osnovnih indikatora tržišta rada u 2020. godini, mora sagledavati sa više aspekata.

Stopa rizika od siromaštva u 2019. godini iznosila je 24,5%, što pokazuje procenat lica čiji je ekvivalentni raspoloživi dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Ova lica nijesu nužno siromašna, samo imaju veći rizik da to budu, jer je njihov ekvivalentni raspoloživi dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Ovaj indikator nije dostigao ciljanu vrijednost koja je planirana na nivou od 20%, ali je na nivou ispod početne vrijednosti iz 2014.g. kada je bila 26,2%.

Stopa registrovane nezaposlenosti dostigla je nivo od 16,2% u 2019. godini, da bi dostigla nivo čak od 20,4% u 2020. godini.

2.2. Rezime realizacije ključnih aktivnosti u okviru prioriteta i ciljeva

Opšti cilj Nacionalne strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020 je „Stvaranje optimalnih uslova za rast zaposlenosti i unapređenje ljudskih resursa u Crnoj Gori“ i za njegovu realizaciju definisana su četiri prioriteta. Glavne oblasti unapređenja tržišta rada Crne Gore, a na osnovu kojih su postavljeni prioriteta Strategije su:

Prioritet I: Povećanje zaposlenosti. Smanjenje stope nezaposlenosti koji je kroz definisane ciljeve i aktivnosti trebao da doprinese unapređenju poslovnog okruženja, rastu konkurentnosti i jačanju makroekonomske stabilnosti, ubrzanju privrednog rasta kao glavnog generatora rasta zaposlenosti, sprovođenje mjera aktivne politike zapošljavanja koje su usmjerene prema većoj efikasnosti tržišta rada, jačanje kapaciteta Zavoda za zapošljavanje;

U tom smislu postavljeni su ciljevi i aktivnosti koji su se realizovali kroz: realizaciju programa podsticanja razvoja konkurentnosti preduzetnika, mikro, malih i srednjih preduzeća sa posebnim akcentom na Sjeverni region Crne Gore i manje razvijenim jedinicama lokalne samouprave. U dijelu finansijske podrške za mala i srednja preduzeća Investiciono razvojni fond u saradnji sa poslovnim bankama, kontinuirano je kreditno podržavao mali i srednji biznis. Donijeta je Uredba o biznis zonama, kojom su predviđene olakšice za zaposlena lica u biznis zonama u smislu oslobađanja dijela poreza i doprinosa na zarade, a u primjeni je bila i Uredba o subvencijama za zapošljavanje određenih kategorija nezaposlenih lica do kraja 2018. godine.

U kontinuitetu su se sprovodile aktivnosti od strane Uprave za inspekcijske poslove sa ciljem zaštite prava radnika i sprečavanje neprijavljenog rada, kao i preporuka iz Izvještaja o realizaciji projekta – Izvještaj o razvoju po mjeri čovjeka (NHDR) – „Neformalna ekonomija: prevazilaženje isključenosti i marginalizacije“.

Kao podsticaj većem zapošljavanju i smanjivanju nezaposlenosti, sprovodile su se mjere aktivne politike zapošljavanja tokom čitavog perioda implementacije Strategije, čiji je okvir finansiranja proširen i sa finansiranjem iz sredstava EU i drugih međunarodnih institucija. U kontinuitetu se realizovao i program za visokoškolce u skladu sa Zakonom o stručnom osposobljavanju lica sa visokim obrazovanjem. Radilo se na unapređenju programa za veće uključivanje osjetljivih grupa na tržištu rada.

Takođe, treba napomenuti i da je Unija poslodavaca aktivno pratila stanje na tržištu rada i u cilju njegovog unapređenja davala svoj doprinos kroz izvještaje, analize, kao i kroz rad u Socijalnom savjetu.

Povećanje zaposlenosti i smanjenje nezaposlenosti je proces koji treba mjerama i aktivnostima u kontinuitetu podržavati. Iako je u periodu implementacije Strategije sprovođenjem planiranih mjera i aktivnosti došlo do rasta zaposlenosti i smanjenja nezaposlenosti, situacija u 2020. godini izazvana pandemijom Covid 19. anulirala je napredak koji je postignut ili bi bio postignut kod ovog prioriteta, kod svih planiranih indikatora.

Prioritet II: Efikasno funkcionisanje tržišta rada koji je trebao da doprinese promovisanju fleksigurnosti i smanjivanje rigidnosti zakonodavne zaštite zaposlenja, usaglašavanje sa evropskom regulativom politike zapošljavanja i socijalne politike, kao i podsticanje formalizacije neformalne zaposlenosti kroz dobro odmjeren balans podsticaja, prevencija i sankcija.

U tom smislu, postavljeni ciljevi i aktivnosti realizovali su se kroz: rad radnih grupa na pripremi i donošenju novog Zakonu o radu („Sl.list CG“, br. 74/19 i 8/21) i novog Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti („Sl.list CG“, broj 24/19), kao i pripremi podzakonskih akata za njihovu implementaciju; jačanju fleksibilnosti na tržištu rada kroz nastavak osnivanja privatnih agencija na tržištu rada; jačanje aktivnosti Agencije za mirno rješavanje radnih sporova kao alternativni način rješavanja radnih sporova, praćenje zapošljavanja stranaca u Crnoj Gori kroz donošenje Odluka o utvrđivanju godišnjeg broja dozvola za privremeni boravak i rad stranaca na godišnjem nivou; odvijanje procesa koji je usmjeren ka poboljšanju efikasnosti procesa bipartitnog i tripartitnog socijalnog dijaloga.

Radilo se na pripremi i donošenju Zakona o priznavanju profesionalnih kvalifikacija za obavljanje regulisanih profesija, kao i tekst Predloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i zdravlju na radu, Zakona o fondu rada, kao i podzakonskih akata za njihovu implementaciju.

U dijelu daljeg razvoja mreže EURES, u okviru Zavoda za zapošljavanje Crne Gore formiran je Odsjek za EURES i međunarodno posredovanje. U cilju kvalitetnijeg i sveobuhvatnijeg informisana građana o načinima i mogućnostima nalaženja posla u inostranstvu, urađen je »Internet vodič za zapošljavanje u inostranstvu« koji se nalazi na sajtu Zavoda za zapošljavanje. Dodatno, u cilju zaštite naših građana prilikom traženja posla u inostranstvu urađena je i brošura »Kako se zaštititi prilikom zapošljavanja u inostranstvu«.

Socijalni savjet je u ovom periodu bio uključen u sprovođenje projekta "Platforma za zapošljavanje i socijalna pitanja" (ESAP). ESAP je regionalni projekat kojeg finansira Evropska komisija, a kojeg zajednički implementiraju Medjunarodna organizacija rada (MOR) i Regionalni savjet za saradnju (RCC) u Albaniji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u Crnoj Gori, Srbiji i Sjevernoj Makedoniji. Projekat, čija je implementacija otpočela 2016. godine ima za cilj jačanje regionalne saradnje i institucionalnih kapaciteta nacionalnih administracija i organizacija poslodavaca i radnika, čime će im se omogućiti da razviju i efikasno sprovedu reforme na tržištu rada i u oblasti socijalnih politika u procesu proširenja EU.

Na kraju efikasno funkionisanje tržišta rada zahtijeva unapređenu zakonsku regulativu u skladu sa evropskom regulativom politike zapošljavanja i socijalne politike, standardima MOR-a, ali i sagledavanje karakteristika našeg tržišta rada. Ovo znači da je stvaranje efikasnog tržišta rada proces koji u savremenim uslovima i brzim promjenama stalno podložan promjenama i u tom smislu stalnom unapređenju zakonskih rješenja.

Prioritet III: Unapređenje kvalifikacija i kompetencija usklađenih sa potrebama tržišta rada, koji se odnosio na rast produktivnosti i razvoj ljudskih resursa kroz unapređenje znanja, vještina i kompetencija u cilju povećanja mogućnosti zapošljavanja i povećanja konkurentnosti kroz formalno obrazovanje, neformalno učenje i osposobljavanje.

U dijelu mjera koje se odnose na jačanje baze podataka u pogledu razvoja obrazovne i politike zapošljavanja mladih, pripremljen je izvještaj „Tranzicija mladih žena i muškaraca na tržište rada u Crnoj Gori“, zasnovan na istraživanju „Od škole do posla“. Izvještaj se bavi preprekama u pogledu pristupa mladih žena i muškaraca na tržište rada, te pruža preporuke u pogledu prevazilaženja izazova.

Kroz unapređenje procedura priznavanja neformalnog i informalnog učenja, urađene su revizije metodologija za izradu standarda zanimanja, standarda kvalifikacije i obrazovnih programa koje mogu dati doprinosu unapređenja procedura i sprovedene aktivnosti na pripremi koncepta za druge kvalifikacije. Radilo se na širenju mreže organizatora obrazovanja odraslih. U kontinuitetu se radilo na utvrđivanju standarda zanimanja i standarda kvalifikacije. Kroz unapređenje procedura priznavanja neformalnog i informalnog učenja, urađene su revizije metodologija za izradu standarda zanimanja, standarda kvalifikacije i obrazovnih programa koje mogu dati doprinosu unapređenja procedura i sprovedene aktivnosti na pripremi koncepta za druge kvalifikacije.

Sprovodila se kontinuirana saradnja između institucija na tržištu rada u cilju unapređenja i usaglašavanja obrazovnih potreba sa stanjem i potrebom na tržištu rada, kroz pripremu dokumenata i analiza postojećih i potreba za novim kvalifikacijama i, u skladu sa tim, pripremljene su obrazovne ponude za školske godine. Takođe, u kontinuitetu se radilo na usavršavanju nastavnog osoblja. U kontekstu daljeg razvijanja sistema obrazovanja odraslih, Centar za stručno obrazovanje je sprovodio aktivnosti na uređenju sistema u ovoj oblasti. Učešće Crne Gore na Evropskom takmičenju u vještinama - EuroSkills, održano je od 26. do 29. septembra 2018. godine, u Budimpešti, u Mađarskoj. Crna Gora je imala 7 takmičara i 5 eksperata koji su se takmičili u 5 disciplina. Sprovodile su se aktivnosti na prilagođavanju postojećih i izradu novih obrazovnih programa za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama.

U okviru podrške školama radi širenja mreže organizatora obrazovanja odraslih koji posjeduju licencu za realizaciju programa registrovano je 115 organizatora obrazovanja odraslih u Crnoj Gori. Sprovodile su se aktivnosti na unapređenju preduzetničkih vještina

učenika/polaznika u cilju njihovog samostalnog uključivanja na tržište rada po završetku školovanja. Pripremani su informatori „Kuda nakon osnovne škole“ i Analiza ponude, tražnje i zapošljavanja na tržištu rada u Crnoj Gori.

Usklađenost kvalifikacija i kompetencija sa potrebama tržišta rada, je proces koji je posebno danas, uslijed brzih promjena na tržištu rada veoma teško uskladiti, imajući u vidu period trajanja formalnog obrazovnog procesa. To dalje znači da se dodatno moraju unapređivati kako formalni tako i neformalni sistemi obrazovanja, kao i sistemi obrazovanja odraslih, kako bi se pravovremeno moglo odgovoriti potrebama tržišta rada.

Prioritet IV: Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva koji se odnosio na unapređenje socijalnih davanja i usluga socijalne i dječje zaštite, u cilju bolje pokrivenosti i aktivacije ranjivih grupa, integracije u obrazovanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom, kao i na podsticanju uključivanja pripadnika ranjivih grupa na tržište rada.

Period implementacije Strategije obilježilo je rad na unapređenju sistema prikupljanja podataka i analize indikatora koji se koriste za monitoring sistema socijalne i dječje zaštite, kroz izgradnju informacionih sistema ustanova socijalne i dječje zaštite i njihovo povezivanje sa informacionim sistemima centara za socijalni rad (projekat Socijalni karton). Razvijale su se usluge socijalne i dječje zaštite na lokalnom nivou.

Aktivnosti na unapređenju zapošljavanja lica sa invaliditetom odvijelo se kroz aktivnosti rada prvostepene i drugostepene komisije za profesionalnu rehabilitaciju, uključivanje lica sa invaliditetom u mjere aktivne politike zapošljavanja, realizacija javnih poziva za finansiranje grant šema i kroz kontinuiranu dodjelu subvencija za zapošljavanje lica sa invaliditetom. Pripremljen je novi tekst nacrtu Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom i sproveden proces javnih konsultacija – javna rasprava. Sprovodio se Program socijalne uključenosti koji se realizovao godišnje za oko 40 - 45 osoba sa invaliditetom. Krajem decembra 2017. godine osnovan je JU Centar za profesionalnu rehabilitaciju, kao institucija koja treba da pruži dodatnu podršku ovoj ciljnoj grupi.

Kada je u pitanju ciljna grupa RE populacija, za ona lica koja su bila prijavljena u evidenciju nezaposlenih sprovodile su se mjere aktivne politike zapošljavanja, kroz javne radove, sezonsko zapošljavanje i programe obrazovanja i osposobljavanja za zanimanja. U martu 2017. godine, od strane Nacionalnog savjeta za obrazovanje, usvojen je program obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije “Saradnik/ca u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana”, što znači da je to zanimanje postalo dio sistema neformalnog obrazovanja.

U cilju veće aktivacije korisnika socijalnih davanja u kontinuitetu se unapređuje saradnja između centara za socijalni rad i Zavoda za zapošljavanje Crne Gore; Uveden je novi model metoda rada sa osjetljivim kategorijama nezaposlenih socijalno-isključenih lica i njihova socijalna aktivacija; Sprovedeni su programi obuke za zaposlene u centrima za socijalni rad i Zavodu za zapošljavanje Crne Gore.

Mjere i aktivnosti u okviru ovog prioriteta nijesu dale dovoljno rezultata imajući u vidu da stopa rizika od siromaštva nije dostigla planirani nivo, te da je stopa registrovane nezaposlenosti na kraju implementacionog perioda takođe na visokom nivou. Međutim treba istaći da su aktivnosti bile pravilno postavljene, što se najbolje može vidjeti u dijelu integracije u obrazovanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom i podsticanju uključivanja pripadnika ranjivih grupa u tržište rada.

Dodatan doprinos realizaciji postavljenih ciljeva u okviru svakog od prioriteta imale su i akcije i projekti koji su se sprovodili u saradnji sa Evropskom unijom, Međunarodnom organizacijom rada i drugim međunarodnim institucijama.

U okviru projekata koji se finansiraju iz sredstava Evropske unije (**Instrumenta za pretprijetnu pomoć-IPA**), iz oblasti zapošljavanja, obrazovanja i socijalne inkluzije/politike iz budžeta IPA-e (za period 2015-2017) finansira se Program Evropske unije i Crne Gore za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu (SOPEES), koji je vrijedan 18 miliona eura. Iz ovog Programa opredijeljeno je oko 8.7 miliona EUR za sektor tržišta rada i zapošljavanje, dok je oko 800.000 hiljada EUR izdvojeno za tehničku podršku.

U okviru oblasti „tržišta rada i povećanja zapošljivosti“ sprovode se sljedeći projekti iz pomenutog Programa:

1. U TOKU: „Program grantova za samozapošljavanje“ - riječ je o Direktnom grantu vrijednom 3,500,000.00 EUR koji sprovodi ZZZCG, čiji je cilj da se kroz dodjelu grantova nezaposlenim licima podrži preduzetništvo, podstakne preduzetnički duh pojedinaca i samozapošljavanje, s posebnim naglaskom na teže zapošljiva lica sa evidencije ZZZCG, u cilju otvaranja oko 400 novih radnih mjesta u Crnoj Gori. Predviđeno je da se sredstva i aktivnosti realizuju kroz tri godišnja poziva u vrijednosti od oko 1,1 million EUR za minimum 140 novih biznisa po pozivu. Prvi poziv je objavljen 14. oktobra 2019. godine i u okviru njega 93 grant korisnika je započelo sopstvene biznise. Drugi poziv je u objavljen 12. juna 2020. godine i u okviru njega 216 grant korisnika je započelo sopstvene biznise. Treći Javni poziva za dodjelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje je objavljen 16. aprila tekuće godine.
2. U TOKU: „Tehnička pomoć za praćenje i evaluaciju aktivnih mjera tržišta rada“ - riječ je o ugovoru o uslugama/ekspertskoj podršci, koji ima za cilj jačanje administrativnih kapaciteta Zavoda za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG) za upravljanje, sprovođenje, praćenje i evaluaciju pomenutog „Programa grantova za samozapošljavanje“. Ovaj ugovor vrijedan je 241,800.00 EUR.

Realizacija ovog ugovora teče po planu.

3. U TOKU: „Aktivnosti osposobljavanja i obrazovanja za deficitarna zanimanja i za povećanje zapošljivosti RE populacije“ - riječ je o Pozivu vrijednosti 1,6 miliona EUR u okviru kojeg su dodijeljena bespovratna sredstva (grantovi) u vrijednosti od 966,358.29 EUR. Ukupno je potpisano 9 grant ugovora.

4. U FAZI EVALUACIJE: Drugi poziv za dodjelu bespovratne pomoći (grantova) za aktivnosti osposobljavanja za deficitarna zanimanja - ukupne vrijednosti od 711,876.32 EUR, predstavljaju sredstva koja su ostala neiskorišćena od 1,6 miliona EUR ukupne vrijednosti Poziva. Poziv je objavljen 3. marta tekuće godine. Rok za dostavljanje prijedloga projekata je bio 12. april o.g.

5. U TOKU: „Dalji razvoj lokalnih inicijativa za zapošljavanje u Crnoj Gori“ - riječ je o ugovoru o uslugama/ekspertskoj podršci, čiji je cilj da se ojačaju kapaciteti aktera na lokalnom nivou, kroz povezivanje opština, poslodavaca, biroa rada, nevladinih organizacija i sl. da zajednički djeluju u svojoj lokalnoj zajednici. Dodatno, istim se želi podstaknuti izrada strategija/akcionih planova, inicijativa i aktivnih mjera zapošljavanju u skladu sa specifičnim potrebama na lokalnom nivou. Namjera je da kroz realizaciju ovog projekta, potrebe lokalnih tržišta rada postanu dio nacionalnih politika i da se obezbjedi njihovo finansiranje (u cilju povećanja zapošljivosti stanovništva, smanjenja regionalnih razlika i podrške u zapošljavanju lica u svojoj lokalnoj zajednici). Ukupna vrijednost projekta iznosi 372,975.00 EUR. Realizacija ovog ugovora teče po planu. Rok za završetak ugovora je 1. jun. o.g.

U okviru pomenutog projekta, pripremljena je 21 strategija zapošljavanja na lokalnom nivou, 18 akcionih planova, usvojeno 6 strategija, 3 na javnoj raspravi, 6 u proceduri usvajanja.

6. U FAZI EVALUACIJE: „Podrška zapošljavanju u manje razvijenim opštinama u Crnoj Gori“ - riječ je o pozivu za dodjelu bespovratne pomoći (grantova), ukupne vrijednosti od 2.758.823,53EUR. Cilj poziva je podrška privredi kroz smanjenje postojećih regionalnih razlika i pružanje posredne finansijske podrške poslodavcima, malim i srednjim preduzećima, da osposobe i zaposle radnu snagu u skladu sa svojim konkretnim potrebama, putem tzv. regrantiranja sredstava od strane opština, biznis asocijacija, Unije poslodavaca, Privredne komore i slično. Namijenjena sredstva u pomenutom cilju će postati operativna u narednih par mjeseci, u zavisnosti od procesa evaluacije pristiglih ponuda i odobrenja evaluacionih izvještaja od strane Delegacije EU. Pozivom su obuhvaćene manje razvijene opštine (Danilovgrad, Nikšić, Cetinje, Žabljak, Ulcinj, Plužine, Pljevlja, Kolašin, Mojkovac, Šavnik, Bijelo Polje, Berane, Rožaje, Plav, Gusinje, Andrijevića, Petnjica).

U okviru oblasti „socijalne inkluzije i unapređenje sistema socijalne zaštite“ sprovode se sljedeći projekti:

7. U TOKU: „Jačanje kapaciteta sistema socijalne i dječije zaštite u Crnoj Gori“ - riječ je o ugovoru o uslugama/ekspertske podrške, čiji je cilj unapređenje administrativnih i institucionalnih kapaciteta aktera u sistemu socijalne i dječije zaštite, na nacionalnom i lokalnom nivou, doprinoseći daljem jačanju i osiguranju kvaliteta u sistemu socijalne i dječije zaštite: Ministarstvu rada i socijalnog staranja- Direktoratu za socijalno staranje i dječiju zaštitu, Zavodu za socijalnu i dječju zaštitu, Socijalnoj inspekciji, kao i centrima za socijalni rad, jedinicama lokalne samouprave, socijalnoj inspekciji i pružaocima usluga na lokalnom nivou. Vrijednost projekta je 392,287.50 EUR.

8. U TOKU: „Podrška pružanju usluga socijalne i dječje zaštite“ - riječ je o Pozivu kojim su dodijeljena bespovratna sredstva (grantovi), ukupne vrijednosti od 2.925.980,33EUR. Potpisano je ukupno 17 grant ugovora.

PROJEKTI IZ DIREKTOG UPRAVLJANJA

Projekat „Reforma nacionalnog sistema za utvrđivanje stepena invalidnosti“. Realizacija projekta je započela 1. oktobra 2020. godine. Akcija se finansira u okviru IPA II finansijske perspektive kroz modalitet nabavke direktnog granta UNDP-u. Projekat je u početnoj fazi. Prepoznajući značaj projekta kao glavnu prioritetnu oblast za naredne 3 godine, ova aktivnost je navedena kao jedna prioritetnih reformskih mjera u PER 2021 – 2023. Naredni koraci u vezi sa pomenutim projektom su uspostavljanje Upravnog odbora projekta i realizacija planiranih aktivnosti.

Projekat „Unapređenje pristupačnosti javnih ustanova i centara za socijalni rad u Crnoj Gori“, vrijedan 166,240.00 EUR. Finansira se u okviru IPA II finansijske perspektive tj. u okviru Godišnjeg akcionog dokumenta za Crnu Goru za 2018. godinu, kroz modalitet nabavke direktnog granta NIKOMu d.o.o. Cilj projekta je da se osobama sa invaliditetom i osobama sa smanjenom pokretljivošću omogući jednak pristup Centrima za socijalni rada i drugim javnim ustanovama. Realizacija projekta je započela 1. septembra 2020. godine. U toku su pripreme za izradu glavnog projekta.

U saradnji sa **Međunarodnom organizacijom rada** pripremljen je prvi Nacionalni program dostojanstvenog rada (NPDR) 2015-2017 za Crnu Goru. NPDR je kreiran u okviru širokog konsultativnog procesa koji je uključivao tripartitne nacionalne konstituyente i MOR, te

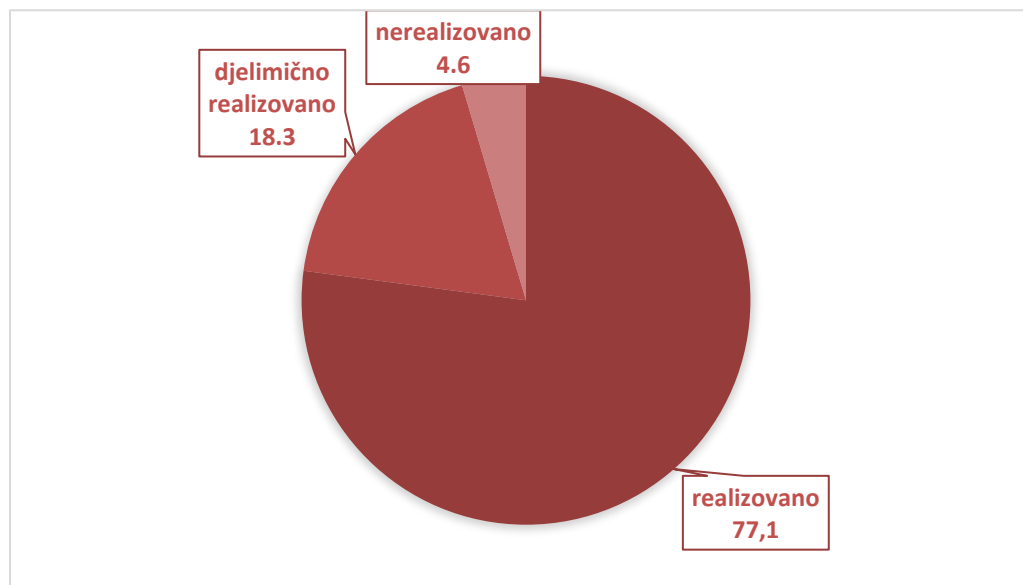

odražavao prioritete konstituenata. NPDR je potpisan u aprilu 2015. godine. Opšti cilj programa je promovisanje dostojanstvenog rada kroz pristup zasnovan na koherentnoj politici koga operativnim čini paket prioriteta i ishoda. Drugi NPDR potpisan je 2019. godine i obuhvata period 2019-2021. godine.

Međunarodna organizacija rada je 2019. godine u saradnji sa tada Ministarstvom rada i socijalnog staranja, započela sprovođenje projekta „ACTIVATE!”, projekat koji je dio zajedničke akcije UN-a u Crnoj Gori, a imao je za cilj da podrži uključivanje mladih na tržište rada kroz bolje programe i usluge aktivacije. Međutim, uslijed pandemije COVID-19, mjera je preoblikovana u inovativni program za aktivaciju mladih žena na tržište rada.

Stepen realizacije aktivnosti ka ostvarivanju ciljeva u okviru svakog od prioriteta u periodu 2016-2020. godine je na nivou od 77,1%.

3. Tabela o realizaciji aktivnosti Akcionog plana zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za 2020. godinu

PRIORITET I: Povećanje zaposlenosti. Smanjenje stope nezaposlenosti										
Cilj 1: Stimulisanje kreiranja zaposlenosti i podsticanje konkurentnosti unapređenjem poslovnog okruženja										
Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/ nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/napomene
1.1.1.	Podsticaj razvoja biznis zona kroz usklađivanje lokalnih propisa sa odredbama Uredbe o biznis zonama	Broj Odluka o osnivanju biznis zona od lokalnog značaja koje su usklađene sa odredbama podzakonskog akta i proglašene otvorenim za ulaganja	MEK	Uredba o biznis zonama na snazi od 2016. godine. Od 9 lokalnih samouprava koje su imale proglašene biznis zone, 2 opštine - Mojkovac i Bijelo Polje su završile svu proceduru. U biznis zoni Bijelo Polje su dva korisnika, koji su u potpunosti iskoristili ugovorene olakšice. Za opštine Šavnik, Berane, Nikšić i Podgorica, data je saglasnost Ministarstva u cilju osnivanja i proglašenja biznis		IV 2021	Nisu potrebna finansijska sredstva -	Dva preduzeća u opštini Bijelo Polje: Meso promet i Pelengić Trade su u potpunosti isoristili	Olakšice se daju i sa nacionalnog i sa lokalnog nivoa	

				zona, a opštine Rožaje, Cetinje i Kolašin su iskazali interesovanje za osnivanje biznis zone.				Ugovorene olakšice.		
1.1.2.	Realizacija Uredbe o dodjeli sredstava za podsticanje direktnih investicija i unapređenje konkurentnosti privrede	- Broj i vrijednost podržanih projekata/ preduzeća - Broj zaposlenih lica na realizaciji projekata	MEK	Kraje jula 2020. godine, usvojen je Program za unapređenje konkurentnosti privrede za 2020. godinu, koji sadrži 17 programskih linija. Jedna od njih je i Programska linija za podsticaj direktnih investicija. U toku 2020. godine, od ukupno pristiglih 6 prijave, u toku je faza evaluacije za 2 prijave. Ostale 4 su odbijene zbog neispunjavanja osnovnih uslova.		II 2021	5.040.000,00 € (ukupan budžeta za Program za unapređenje konkurentnosti privrede 2.300.000,00€ budžet za Programsku liniju za podsticaj direktnih investicija	S obzirom da je u toku faza evaluacije, nije moguće definisati i niti prognozirati iznose moguće dodijeliti pomoći.	Državni budžet	
	Unapređenje rada inspekcije			Broj inspekcijskih nadzora: - ukupno 8.874 (5.960 iz oblasti radnih odnosa i zapošljavanja);						

1.1.3.	rada sa ciljem efikasnije zaštite prava radnika i sprečavanja neprijavljenog rada	- Broj inspekcijskih nadzora - Broj izrečenih mjera - Broj sprovedenih programa edukacije	UIP/Inspekcija rada	Broj izrečenih mjera: <ul style="list-style-type: none"> - 1.017 prekršajnih naloga u iznosu od 518.220,00€ (iz oblasti radnih odnosa i zapošljavanja 547 u iznosu od 359.410,00€) - 1.185 ukazivanja (527 iz oblasti radnih odnosa i zapošljavanja) - 126 rješenja (33 iz oblasti radnih odnosa i zapošljavanja) Broj sprovedenih programa edukacije: <ul style="list-style-type: none"> - "Zaštita i zdravlje na radu za osobe sa invaliditetom" (1 učesnik) - „(Ne)Dostojanstven rad uz (Ne)Ograničeno radno vrijeme 8+8+8“ (2 učesnika) - "Poštujem te-poštuj me" u svijetu bez diskriminacije lica sa invaliditetom (1 učesnik) - "Zaštita zviždača u Crnoj Gori i zemljama regiona" (1 učesnik) - "U susret godini dana primjene novog Zakona o radu" - Online obuka za inspektore rada u vezi			Redovne aktivnosti			
--------	---	---	---------------------	--	--	--	--------------------	--	--	--

				primjene novog Zakona o radu.						
1.1.4.	Sprovođenje programa podrške i kreditiranja u cilju razvoja preduzetništva, uz poseban fokus na žene, mlade, početnike u biznisu, visokoškolce, kreditiranje tehnoloških viškova i podršku razvoju poljoprivrede	- 150 odobrenih kredita	IRF	U toku 2020.godine za razvoj preduzetništva IRFCG je izdvojio ukupno 32,8 mil.e kroz 262 plasmana						
1.1.5.	Organizovanje okruglih stolova na različite teme relevantne za poslovanje privrednih subjekata	- Održano 10 okruglih stolova	UP CG	UPCG je u toku 2020. godine realizovala 1 okrugli sto - predavanje na temu: Nauka, ekonomija, klima. Sastanak je održan u prostorijama UPGC i istom je prisustvovalo 10 poslodavaca, članova UPGC-izvor verifikacije: www.poslodavci.org		2021	1.000,00€	0.00 €	Sopstvena sredstva	

1.1.6.	Organizovanje obuka za članove UPGG i/ili potencijalne preduzetnike	- Održan minimum jedan ciklus obuka za članove UPGG i/ili potencijalne preduzetnike. - 20 polaznika prošlo kroz obuku	UP CG	Usljed pandemije održano je jedno savjetovanje/seminar na temu: Novi zakon o radu. Istom je prisustvovalo oko 100 učesnika i održan je u hotelu Centreville. Izvor verifikacije: www.poslodavci.org Ostale planirane obuke biće organizaovane u toku 2021. god.		2021	1.000,00€	500€	Sopstvena sredstva	
1.1.7.	Dalja afirmacija Centra za razvoj kompetencija u Podgorici kroz organizaciju obuka i savjetovanja za različite ciljne grupe, a prvenstveno MSP i potencijalne preduzetnike	- Broj savjetovanja s u sklopu Biznis savjetovišta za žene i mlade; - broj obuka za MSP i potencijalne preduzetnike	UPGG/Asocijacija poslovnih žena CG/Glavni grad Podgorica			2021	/	/	/	
Cilj 2: Povećanje efikasnosti mjera aktivne politike zapošljavanja sa posebnim naglaskom na uključivanje na tržište rada mladih, žena i dugoročno nezaposlenih lica										
Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/	Novi rok za realizaciju	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/napomene

					nije realizovana ili djelimično realizovana)	(godina/kvartal)					
1.2.1.	Podrška samozapošljavanju kroz Program grantova za samozapošljavanje Zavoda za zapošljavanje Crne Gore	<p>- Minimum 120 nezaposlenih lica dobilo bespovratna sredstva za započinjanje sopstvenog biznisa (u okviru 1. Poziva ZZZCG)</p> <p>- Minimum 120 nezaposlenih lica dobilo bespovratna sredstva za započinjanje sopstvenog biznisa (u okviru 2. Poziva ZZZCG)</p>	MRSS/ZZZCG/MF	<p>U 2020. godini nastavljeno je sprovođenje Programa grantova za samozapošljavanje (Ugovor o direktnom grantu,CFCU/MNE/086), koji sprovodi Zavod, a kojim koordinira nadležno Ministarstvo.</p> <p>Tokom 2020. godine Zavod je organizovao set posjeta na terenu svakom korisniku, sproveo formalnu provjeru 4-mjesečnih i finalnih narativnih i finansijskih izvještaja, a implementacija svih 93 projekta završena je 31.12.2020. godine, u skladu sa uslovima Ugovora o grantu.</p> <p>Paralelno sa prethodno navedenim aktivnostima, započela je promotivnu kampanju za drugi Poziv za dodijelu bespovratnih sredstava za samozapošljavanje-Poziv 2020.</p> <p>Održano je 58 informaciono-motivacionih radionica u 21</p>			174.954,15 € (kofinansiranje – budžet Vlade CG)	991.406,85 € (sredstva EU-IPA)			

				crnogorskoj opštini, a broj nezaposlenih osoba koje su pohađale radionice je 846.						
1.2.2.	Jačanje lokalnih inicijativa za zapošljavanje u Crnoj Gori	<ul style="list-style-type: none"> - Izrađena Analiza potreba lokalnih tržišta rada u CG; - Minimum 15 opština u CG uspostavilo lokalna partnerstva za zapošljavanje i RLJR; - Izrađeno min. 15 lokalnih strategija zapošljavanja i RLJR sa pratećim jednogodišnjim akcionim planom	MRSS	<p>Urađena Analiza potreba lokalnih tržišta rada u CG.</p> <p>U 21 opštini uspostavljeno lokalno partnerstvo za zapošljavanje.</p> <p>Pripremljeni nacrti 21 strategije zapošljavanja sa akcionim planovima.</p>			39.162,38€ (kofinansiranje – budžet Vlade CG)	221.920,13 € (sredstva EU-IPA)		
1.2.3.	Realizacija Programa stručnog osposobljavanja lica sa stečenim visokim obrazovanjem	<ul style="list-style-type: none"> - Broj lica uključenih u Program - Procenat zaposlenih 6 mjeseci nakon završetka	MP	<p>3.009 visokoškolaca je dobilo priliku da se u devetomjesečnom periodu stručno osposobljava kod izabranog poslodavca;</p> <p>- Ministarstvo prosvjete i Koordinacioni tim za praćenje i implementaciju Programa stručnog osposobljavanja, u saradnji sa Poreskom</p>			7.500.000,00€		Budžet	

		programa osposobljavanja - Procenat lica zaposlenih kod poslodavca kod kojeg su se osposobljavali		upravom, periodično sprovodi analizu i dinamiku zapošljavanja korisnika Programa. Analiza je pokazala da je oko 50% korisnika Programa nastavilo radni angažman kod istog ili drugog poslodavca, od čega oko 60% u privatnom sektoru						
1.2.4.	Realizacija programa obrazovanja i osposobljavanja za sticanje stručnih kvalifikacija i ključnih vještina	- Najmanje 620 nezaposlenih lica uključeno u programme obrazovanja i osposobljavanja	Zavod za zapošljavanje Crne Gore	Zbog zabrane rada obrazovnih institucija u 2020. godini. koja je uzrokovana pandemijom Covida 19, Program nije realizovan.		350.000,00 €	0.00	Budžet Zavoda za zapošljavanje		
1.2.5.	Realizacija programa javnih radova	- Najmanje 400 nezaposlenih lica uključeno u programe javnog rada	ZZZCG	Polazeći od programskih zadataka utvrđenih na osnovu potreba i mogućnosti lica otežanog zapošljavanja i potreba korisnika programa od javnog interesa realizovani su programi javnog rada za 606 lica, od kojih je 14 lica RE populacije. Lica ženskog pola učestvovala su sa 64,5 %. U javnom radu „Personalni asistent“ zaposleno je 208 lica, od kojih su dva lica RE populacije kod 46 izvođača, u trajanju do četiri mjeseca.		730.000,00 € i 30.000,00 € za pripadnike RE populacije.	756.567,25 € Od kojih 16.014,68 € za pripadnike RE populacije	Budžet Zavoda za zapošljavanje	Realizacija programa javnih radova	

				<p>Učesnici su pružali pomoć i podršku za 961 lice sa invaliditetom.</p> <p>U javnom radu „Njega starih lica“ zaposleno je 75 lica kod 12 izvođača, u trajanju do četiri mjeseca. Zaposleni su pružali pomoć i podršku za 530 starih lica, korisnika programa.</p> <p>U programima zaštite životne sredine, obrazovnim, kulturnim i drugim društveno korisnim programima zaposlena su 323 lica, od kojih je 12 lica RE populacije, kod 81 izvođača, u trajanju do tri mjeseca.</p>						
1.2.6.	Realizacija programa osposobljavanja za rad kod poslodavca i osposobljavanja za samostalan rad	- Najmanje 500 nezaposlenih lica uključeno u programe osposobljavanja - Udio lica uključenih u programe koja su stekla zaposlenje nakon šest mjeseci	ZZZCG	<p>Program osposobljavanja za rad kod poslodavca realizovan je za 250 učesnika kod 63 poslodavca, u trajanju od tri mjeseca. Od ukupnog broja učesnika 20 lica se zaposlilo odmah nakon realizacije programa.</p> <p>Period praćenja zapošljavanja za ovaj program još uvijek nije istekao, pa će se ocjena značaja programa za učesnike donijeti nakon isteka šest mjeseci od njegove realizacije.</p>		Program osposobljavanje za samostalan rad će se završiti početkom aprila mjeseca 2021. Godine	819.000,00 €	Za program osposobljavanja za rad kod poslodavca utrošeno je - 269.487,11€, dok za program osposobljavanja za	Budžet Zavoda za zapošljavanje	

				Program osposobljavanje za samostalan rad realizovan je za 228 učesnika kod 76 poslodavaca, u trajanju od šest mjeseci. Program će se završiti početkom aprila mjeseca 2021. godine, pa će se ocjena značaja programa za učesnike donijeti nakon isteka šest mjeseci od njegove realizacije				samostalan rad 468.778 ,59€.		
1.2.7.	Realizacija drugih mjera usmjerenih na povećanje zaposlenosti, odnosno smanjenje nezaposlenosti (programi koji targetiraju žene, mlade, dugoročno nezaposlene i druge posebno osjetljive grupe nezaposlenih lica)	- Broj mladih - Broj žena - Broj lica koja primaju novčanu naknadu - Broj dugoročno nezaposlenih lica - Broj lica korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice	ZZZCG/CSR	U saradnji sa Poreskom upravom, Upravom za inspekcijske poslove, Upravom policije, Upravom carina i Ministarstvom saobraćaja i pomorstva realizovan je Program „Stop sivoj ekonomiji“ za 210 nezaposlenih lica sa stečenim visokim obrazovanjem, do 30 godina života i sa radnim iskustvom u najkraćem trajanju od devet mjeseci. Lica ženskog pola učestvovala su sa 62,38 %, lica sa invaliditetom 0,48%, dok je učešće mladih 100%. Zavod je učestvovao i u realizaciji projekta „Neka bude čisto“ kojim je		801.000,00 €	Za Program „Stop sivoj ekonomiji“ utrošeno je - 747.869 ,97€, dok za Projekat »Neka bude čisto« - 48.195, 00€.			

				omogućeno zapošljavanje na privremenim netržišnim poslovima od javnog interesa za 95 lica. Mladi su u ovom projektu učestvovali sa 29,47%, žene sa 13,68%, dugoročno nezaposleni sa 5,26%, korisnici materijalnog obezbjeđenja porodice sa 6,21 %, lica sa invaliditetom 6,21%.					
1.2.8.	Realizacija sporazuma o procesu socijalne aktivacije radno sposobnih korisnika MOP-a	<ul style="list-style-type: none"> - Broj izrađenih planova aktivacije nezaposlenih lica; - Broj lica korisnika MOP-a uključenih u mjere APZ-a; - Broj lica uključenih u posredovanje u zapošljavanju	ZZZCG/CSR	Zavod je, po zahtjevu centara za socijalni rad, učestvovao u izradi 1.164 individualna plana aktivacije. U mjere aktivne politike zapošljavanja uključena su 33 korisnika materijalnog obezbjeđenja porodice. Bespovratna sredstva za samozapošljavanje dobila su 22 lica, u mjere profesionalne rehabilitacije uključeno je 45 lica, dok su u druge programe koji za cilj imaju povećanje zapošljivosti uključena 34 lica. Usluga posredovanja u zapošljavanju , odvijala se u skladu sa iskazanim potrebama poslodavaca, i, u izvještajnom periodu, rezultirala je zapošljavanjem 292 radno sposobna korisnika		2021	Redovne aktivnosti	Budžet ZZZ	Ovo je podatak o planovima aktivacije nezaposlenih lica sa kojim raspolaže ZZZCG, Centar za socijalni rad je dužan da u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje i radno sposobnim korisnikom materijalnog obezbjeđenja sačini individualni plan aktivacije

				materijalnog obezbjeđenja porodice.						
1.2.9.	Mapiranje i aktivacija mladih (15-29) koji nisu zaposleni, niti u sistemu obrazovanja ili obuka (NEET)	- Broj lica iz kategorije NEET prepoznatih i registrovanih na evidenciji ZZZCG	MRSS/ZZZCG	Započete aktivnosti na selekciji učesnika u Beranama i Podgorici u februaru 2020. Međutim usled pandemije nije nastavljen projekat						Više detalja o ovoj aktivnosti može dati Ministarstvo, što podrazumijeva i nove rokove.

Cilj 3: Obezbeđivanje veće zaposlenosti u nerazvijenim područjima Crne Gore

Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/ nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/na pomene
1.3.1.	Podsticanje razvoja preduzetništva putem kreditiranja, pod uslovima povoljnijim od tržišnih, onih biznis ideja koje u sebi sadrže novo zapošljavanje sa posebnim	- 35 odobrenih kredita; - 40 otvorenih novih radnih mjesta	ZZZCG	Tokom 2020. godine isfinansirano je 11 kredita , ukupne vrijednosti 65.000 € i otvoreno je 13 novih radnih mjesta. Od ovog broja 8 isfinansiranih kredita je za nezaposlena lica, a 3 kredita za pravne subjekte. Nadalje, četiri kredita su u fazi realizacije ukupne vrijednosti 20.000,00€ za otvaranje 4 nova radna mjesta.			200.000,00 €	65.000,00€	Budžet Zavoda za zapošljavanje	Rebalansom Budžeta sredstva umanjena na 100.000,00€.

	akcentom na manje razvijena područja									
1.3.2.	Podrška zapošljavanju u manje razvijenim opštinama Crne Gore, sa naglaskom na Sjeverni region	<ul style="list-style-type: none"> - Objavljen Poziv za dodjelu bespovratnih sredstava za projekte osposobljavanja i zapošljavanja; - Održani informativni sastanci u min. 10 opština u CG o uslovima, načinima i mogućnostima prijavljivanja na Poziv.	MRSS	<p>Objavljen poziv za Podršku zapošljavanju u manje razvijenim opštinama u Crnoj Gori.</p> <p>Održana online informativna sesija sa zainteresovanim potencijalnim aplikantima</p>		413.823,53 € (kofinansiranje – budžet Vlade CG)	2.345.000,00 € (sredstva EU-IPA)			

1.3.3.	Sprovođenje obuka za preduzetnike i lica koja započinju biznis	- 70 obučених preduzetnika i pravnih lica – korisnika kredita	ZZZCG	Održano je sedam seminara „Pružanje specijalističke obuke i edukacije iz oblasti poslovnih vještina korisnicima kredita Zavoda za zapošljavanje Crne Gore“ za 91 korisnika.			5.000,00€	4.980,36	Budžet Zavoda za zapošljavanje	
--------	--	---	-------	---	--	--	-----------	----------	--------------------------------	--

PRIORITET II: Efikasno funkcionisanje tržišta rada

Cilj 1: Usaglašavanje sa evropskom regulativom politike zapošljavanja i socijalne politike

Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/ nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/ kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/napomene
2.1.1.	Izrada nove Nacionalne strategije zapošljavanja	- Izrađena i usvojena strategija	MRSS	Tokom 2020 otpočeo je rad na strategiji zapošljavanja u skladu sa uredbom O izboru predstavnika nevladinih organizacija u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u			- 50.000,00 €			

				priprmi zakona i Strategija („Službeni list CG“ broj: 41/18						
2.1.2	Sprovođenje evaluacije Strategije zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020	Sprovedene inicijalne aktivnosti u pogledu evaluacije - Integrisanje ključnih rezultata evaluacije u okviru nove Nacionalne strategije zapošljavanja	MRSS	Aktivnost će se realizovati tokom II kvartala 2021. godine		II/2021	/	/		
2.1.3.	Izrada Odluke o utvrđivanju godišnjeg broja dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2021. godinu	- Donijeta Odluka o utvrđivanju godišnjeg broja dozvola za privremeni boravak i rad stranaca za 2021. godinu	MRSS	Vlada Crne Gore je donijela Odluku o utvrđivanju godišnjeg broja dozvola za privremeni boravak stranaca za 2021.godinu, koja je objavljena u „Službenom listu CG“, broj: 117/20 .			Nisu potrebna finansijska sredstva -			
2.1.4	Razvoj kapaciteta i kadrovsko jačanje Zavoda za zapošljavanje	- Broj zaposlenih u EURES odsjeku - Broj zaključenih ugovora o	ZZZCG	- 3 Zaposlena u Odsjeku za EURES i međunarodno posredovanje pri zapošljavanju - Nije bilo zaključenih ugovora o zapošljavanju i		2022. – novi indikator i	Nisu potrebna finansijsk		Budžet ZZZCG	Indikator rezultata za razvoj kapaciteta i kadrovsko jačanje

	za uključivanje u EURES mrežu	zapošljavanju i zaštiti prilikom zapošljavanja u inostranstvu		zaštiti prilikom zapošljavanja u inostranstvu			a sredstva -			Zavoda za zapošljavanje za uključivanje u EURES mrežu treba da bude praktična i teorijska obuka zaposlenih vezana za zahtjeve i potrebe pristupanja CG EURES mreži, kao što je i definisanom Planom pristupanja CG EU i pratećim Akcionim planom
--	-------------------------------	---	--	---	--	--	--------------	--	--	--

Cilj 2: Promovisanje fleksigurnosti i smanjivanje rigidnosti zakonodavne zaštite zaposlenja

Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/ nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/na pomene
	Promovisanje fleksibilnosti na tržištu rada	- Broj registrovanih agencija za		Tokom 2020. godine bilo je registrovano 29 agencija za privremeno ustupanje. Za						

2.2.1.	kroz dalji razvoj agencija za ustupanje i agencija za zapošljavanje	privremeno ustupanje zaposlenih - Broj registrovanih agencija za zapošljavanje - Broj zaposlenih posredovanjem agencija za zapošljavanje	Agencije/MRSS	dvije agencije su oduzete dozvole za rad, dok je za jednu agenciju izvršena revizija i donijeto novo rješenje za izdavanje dozvole za rad. Kada su u pitanju agencije za posredovanje pri zapošljavanju od ukupno 6 registrovanih, kod jedne agencije je izvršena revizija i donijeto novo rješenje za izdavanje dozvole za rada.			Nisu potrebna finansijska sredstva			
2.2.2.	Unapređenje rada Socijalnog savjeta i socijalnog dijaloga kroz dalji razvoj kolektivnog pregovaranja	Broj mišljenja preporuka i zaključaka	Socijalni savjet	Socijalni savjet održao 2 plenarne sjednice i 11 sjednica Predsjedništva Socijalnog savjeta. Ukupno je dato tri mišljenja/preporuke/zaključka						
2.2.3.	Unapređenje nivoa povezanosti poslodavaca i nezaposlenih putem informacionog sistema i kroz razvoj neposredne komunikacije (informatičko povezivanje,	- Broj poslodavaca koji koriste usluge ZZZCG; - Broj posredovanja; - Učešće ZZZCG na sajmovima zapošljavanja, okruglim stolovima, prezentacijama	ZZZCG	Broj poslodavaca koji se obratio ZZZCG u 2020. godini je bio 209 (putem 459 prijava za 1.416 lica). Broj posredovanja ZZZCG je u 2020. godini bio 2.094. ZZZCG je u 2020. godini učestvovao na Sajmu zapošljavanja - Summer job u Podgorici, bio u posjeti promociji sezonskog zapošlj.			Redovne aktivnosti	Budžet ZZZCG	Nije uvršten podatak o sezonskom zapošljavanju, kao jednom o bitnih segmenata iz djelokruga rada ZZZCG	

	posjete poslodavcima, sajmovi zapošljavanja, okrugli stolovi)			u organizaciji hrvatske firme „Plava Laguna“u Podgorici i učestvovao na Panelu „Zaposlimo domaće“, takođe u Podgorici.						
2.2.4.	Sprovođenje aktivnosti posredovanja u zapošljavanju	<ul style="list-style-type: none"> - Broj posredovanja u zapošljavanju (povećanje za 10%); - Broj oglašanih slobodnih radnih mjesta; - Broj popunjenih radnih mjesta posredstvom ZZZCG u poređenju sa ukupnim brojem traženih izvršilaca - Prosječna ocjena usluga posredovanja prema klijentima/poslodavcima prema Anketi za poslodavce	ZZZCG	<p>Broj posredovanja u zapošljavanju u 2020. godini je bio 2.094.</p> <p>U 2020. god. poslodavci su ZZZCG ukupno prijavili 22.731 slobodnih radnih mjesta, odnosno izvršilaca putem 14.070 prijava (E1 obrazac), od čega je oglašeno 16.185 slobodnih radnih mjesta.</p> <p>Broj popunjenih radnih mjesta, odnosno zaposlenih posredstvom ZZZCG je bio 10.823 (E3 obrazac), što je 47,61% u poređenju sa ukupnim brojem traženih slobodnih radnih mjesta</p> <p>Putem Ankete poslodavaca je elektronski anketirano 646 poslodavaca.</p>		Redovne aktivnosti		Budžet ZZZCG		

2.2.5.	Informisanje članstva o novim zakonskim rješenjima koja se odnose na tržište rada i izrada mini informatora	- Mini informator izrađen i prezentovan na sajtu Saveza sindikata Crne Gore	SSCG	Urađena su tri mini informatora-brošure: zakon o radu; Zakon o zaštiti i zdravlju na radu i Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju, kao i dva letka: KOVID 19 „Šta raditi, a šta ne raditi na radnom mjestu“ i „Prihvatite nove standarde organizacije posla kako biste zaštitili sebe i druge“ Štampanje i distribuciju ovog materijala SSCG sprovodi u okviru Projekta švedskih sindikata Union to Union i posredstvom Regionalne kancelarije MKS-PERC iz Sarajeva.						
--------	---	---	------	---	--	--	--	--	--	--

Cilj 3: Podsticanje formalizacije neformalne zaposlenosti

Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/ nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/na pomene
2.3.1.	Sprovođenje aktivnosti Inspekcije rada u cilju prelaska iz neformalne u formalnu zaposlenost	Broj lica uvedenih u formalnu zaposlenost	UIP/Inspekcija rada	Broj lica uvedenih u formalnu zaposlenost: 144 (115 crnogorskih državljana i 29 stranca) Vršene su i kontrole regularnosti zapošljavanja			Redovne aktivnosti			

				<p>stranaca sa Upravom policije-Graničnom policijom (132 zajedničke akcije).</p> <p>U godini pandemije zbog Covida 19 i izostanka ljetnje turističke sezone efekti rada Inspekcije rada u formalizaciji zapošljavanja su zadovoljavajući.</p>					
2.3.2.	Unapređenje sistema mjerenja neformalne zaposlenosti kroz Anketu o radnoj snazi	- Sprovedene aktivnosti unapređenja praćenja neformalne zaposlenosti	MONSTAT	<p>U sklopu istraživanja Anketa o radnoj snazi uključen je set pitanja koja se testiraju kako bi se provjerilo njihovo razumijevanje od strane ispitanika i kasnije na osnovu uputa Međunarodne organizacije rada proizveli indikatori o neformalnoj zaposlenosti. Kako svako tržište rada ima svoje specifičnosti, u cilju boljeg razumijevanja istih i radi definisanja neformalne zaposlenosti, u 2020. g. planirana je saradnja sa kolegama iz Ministarstva rada i socijalnog staranja odnosno Ministarstva finansija i socijalnog staranja. Situacija izazvana COVID19 virusom je uticala na pomjeranje i odlaganje planiranih aktivnosti.</p>					

PRIORITET III: Unapređenje kvalifikacija i kompetencija usklađenih sa potrebama tržišta rada**Cilj 1: Promovisanje pristupa i učešća odraslih u cjeloživotnom učenju**

Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/ nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/ kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/na pomene
3.1.1.	Organizovanje različitih promotivnih aktivnosti u cilju promovisanja obrazovanja odraslih	- Broj održanih okruglih stolova, radionica i manifestacija	MP/CSO	- Mreža obrazovno-vaspitnih ustanova (www.skolskamreza.edu.me) – 4.526 korisnika u 2020. godini - Školska statistika www.skolskastatistika.edu.me (sa podacima o Covid-19 u obrazovno-vaspitnim ustanovama) – 5.236 korisnika u 2020. godini - Ostvareno je više medijskih gostovanja i nastupa u medijima predstavnika Centra za stručno obrazovanje u cilju promocije i obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja - Putem društvenih medija stručna i opšta javnost su informisani o			5.585,86€	4.798,92€	iz projekta Erasmus+ »Nacionalni koordinator za realizaciju Evropske agende za učenje odrasli	Decembar 2020. godina - Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta je dopunilo školske portale www.skolskamreza.edu.me i www.skolskastatistika.edu.me sa podacima iz oblasti obrazovanja odraslih.

				<p>mogućnostima koje nudi sistem obrazovanja odraslih</p> <p>- Centar za stručno obrazovanje je organizovao fokus grupu na temu „Značaj uključivanja lokalnih uprava u aktivnosti obrazovanja odraslih“. Cilj održavanja fokus grupe je podsticanje lokalnih uprava za organizaciju većeg broja aktivnosti obrazovanja odraslih za svoje zaposlene i građane. Sa sastanka fokus grupe ukazano je na potrebu i značaj jačanja saradnje na državnom i lokalnom nivou u cilju unapređenja kompetencija građana i promocije značaja cjeloživotnog učenja za pojedinca i društvenu zajednicu.</p>					
3.1.2.	<p>Širenje mreže organizatora obrazovanja odraslih koji posjeduju licencu za realizaciju programa</p>	<p>- Povećanje broja licenciranih organizatora obrazovanja za 5% i dopuna licence organizatora obrazovanja odraslih sa</p>	<p>MP/CSO/Zavod za školstvo</p>	<p>Tokom 2020. godine licencirana su četiri nova organizatora obrazovanja odraslih, dok je dopunu licence izvršilo šest organizatora obrazovanja odraslih.</p> <p>Registrovano je 115 organizatora obrazovanja odraslih u Crnoj Gori. (31.12.2020. godine)</p>		<p>Redovne aktivnosti</p>			

		novim programima(5%)								
3.1.3.	Poboljšanje obrazovne ponude za različite ciljne grupe	- Izrađeno i usvojeno najmanje 10 modularizovanih obrazovnih programa zasnovanih na ishodima učenja	MP/CSO/socijalni partneri/ škole/fakulteti	Za školsku 2020/2021. godinu pripremljeno je i usvojeno na Nacionalnom savjetu za obrazovanje 13 obrazovnih programa: 1. Tehničar automehatronike, nivoa IV1 iz sektora: Inženjerstvo, proizvodne tehnologije (Mašinstvo i obrada metala, Elektrotehnika i automatizacija i dr.)/ podsektora Mehatronika 2. Automehaničar, nivoa III iz sektora: Inženjerstvo, proizvodne tehnologije (Mašinstvo i obrada metala, Elektrotehnika i automatizacija i dr.)/ podsektora Mašinstvo 3. Autoelektričar, nivoa III iz sektora: Inženjerstvo, proizvodne tehnologije (Mašinstvo i obrada metala, Elektrotehnika i automatizacija i dr.)/ podsektora Elektrotehnika 4. Tehničar za arhitekturu i dizajn enterijera, nivoa IV1 iz sektora Građevinarstvo i			80.000,00 € 58.822,52 €		Iz sredstava IPA 25.380,34 (od ukupne sume)	

				<p>uređenje prostora/ podsektora Uređenje prostora 5. Tehničar za dekorisanje i aranžiranje prostora, nivoa IV1 iz sektora Građevinarstvo i uređenje prostora/ podsektora Uređenje prostora 6. Tehničar za geodeziju, nivoa IV1 iz sektora Građevinarstvo i uređenje prostora/ podsektora Geodezija 7. Farmaceutski tehničar, nivoa IV1 iz sektora Zdravstvo i socijalna zaštita / podsektora Zdravstvo 8. Fizioterapeutski tehničar, nivoa IV1 iz sektora Zdravstvo i socijalna zaštita / podsektora Zdravstvo 9. Tehničar obrade drveta, nivoa IV1 iz sektora Poljoprivreda, prehrana i veterina, podsektora Šumarstvo 10. Operater obrade drveta, nivoa III iz sektora Poljoprivreda, prehrana i veterina, podsektor Šumarstvo 11. Pomoćnik pekara, nivoa II iz sektora Poljoprivreda, prehrana i veterina, podsektora Prehrana</p>					
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

			<p>12. Poslastičar, nivoa III iz sektora Turizam, trgovina i ugostiteljstvo, oblast ugostiteljstvo / podsektora Ugostiteljstvo</p> <p>13. Pomoćnik poslastičara, nivoa II iz sektora Turizam, trgovina i ugostiteljstvo, oblast ugostiteljstvo / podsektora Ugostiteljstvo</p> <p>Obrazovni programi su, u skladu sa zakonskom procedurom, urađeni na osnovu standarda zanimanja, standarda stručnih kvalifikacija i standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja. Dokumenta su dobila pozitivna mišljenja od socijalnih partnera (Privredne komore, Unije poslodavaca, Zavoda za zapošljavanje i drugih relevantnih institucija), nakon čega su bila upućena na razmatranje sektorskim komisijama i nadležnom Savjetu.</p> <p>Na osnovu ovih dokumenata urađeni su nacrti navedenih obrazovnih programa, u skladu sa Metodologijom za izradu obrazovnih programa u srednjem stručnom obrazovanju koja je usvojena 2016. godine od strane</p>					
--	--	--	--	--	--	--	--	--

				Nacionalnog savjeta za obrazovanje. Radne grupe su činili nastavnici srednjih stručnih i mješovitih škola, profesori sa fakulteta i predstavnici privrede koji su navedeni u referentnim podacima na kraju obrazovnih programa.						
3.1.4.	Sprovođenje programa karijerne orijentacije u stručnim školama	-20 nezaposlenih visokoskolaca će pohađati besplatnu obuku za unapredjenje digitalnih kompetencija - Najmanje 600 učenika osnovnih i srednjih škola će učestvovati na webinarima organizovanim od strane ustanove za unapredjenje digitalnih kompetencija - Pripremljeno 4 video materijala u vezi sa unapredjenjem	MP/CSO/Zavod za školstvo	Nacionalna Europass i Euroguidance kancelarija je u saradnji sa Digitalnom akademijom „Digital Bee“ pripremila radionicu „Lični prezentacijski stil“. Nacionalna Europass i Euroguidance kancelarija je, prilagođavajući se novonastalim okolnostima prouzrokovanim pandemijom Covid19, pripremila platformu za sticanje novih znanja i razmjenu informacija. Platforma se nalazi na domenu www.obuke.me na kojoj će karijernim savjetnicima, nastavnicima, studentima i drugim zainteresovanim grupama biti dostupne obuke iz različitih oblasti. Ministarstvo prosvjete Crne Gore – Nacionalna Euroguidance kancelarija u saradnji sa Fondacijom		Redovne aktivnosti				

		digitalnih kompetencija - Najmanje 60 skolskih karijernih savjetnika ce pohađati obuke za karijerno vodjenje i savjetovanje u skolama		Tempus – Euroguidance centar u Srbiji organizovali su onlajn razmjenu iskustava nastavnika i stručnih saradnika iz osnovnih i srednjih škola iz Crne Gore i Srbije tokom posljednje sedmice maja (25-29. maja 2020. godine). U saradnji sa Nacionalnom Europass i Euroguidance kancelarijom/Ministarstvom prosvjete Crne Gore, kompanija DigitalBee (@digitalnaakademija) je 2. jula 2020. godine održala javni čas programiranja u Scratch-u za učenike/učenice uzrasta od 9 do 16 godina. Digitalna akademija "DigitalBee" je pripremila tri video zapisa o razvoju digitalnih ključnih kompetencija kod djece i odraslih: Digitalne kompetencije – DigComp, Benefiti učenja programiranja u ranom uzrastu i Uvod u programiranje. Scratch-vodic za roditelje.						
	Promovisanje stručnog obrazovanja orjentisanog prema	-Održano takmičenje u vještinama EuroSkills 2020,		. Zavod za zapošljavanje je izradio informator „Kuda nakon osnovne škole“ u elektronskoj formi.			40.000,00 € (za ovu		Redovna budžetska sredstva	Informator „Kuda nakon osnovne škole“je

3.1.5.	potrebama tržišta rada i strateškim opredjeljenjima Crne Gore	sa predstavnicima Crne Gore. - Organizovana je kampanja „Stručno je ključno“ u kojoj učestvuju i predstavnici Centra - Urađen informator „Kuda nakon osnovne škole 2020“ u organizaciji ZZŠ	CSO/MP/ZZZCG/ socijalni partneri/ škole/fakulteti				aktivnost su kod Zavoda za zapošljavanje planirana sredstva u iznosu 10.000,00 Eur)			realizovao Zavod za zapošljavanje, a ne Zavod za školstvo. Nijesu utrošena sredstva u iznosu 10.000,00 Eur za izradu Informatora, jer je izrađena samo elektronska verzija
--------	---	---	---	--	--	--	---	--	--	--

Cilj 2: Unapređenje kvaliteta obrazovanja na svim nivoima i usaglašavanje sa potrebama tržišta rada

Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/ nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/na pomene
3.2.1.	Priprema standarda zanimanja, standarda kvalifikacija i ispitnih kataloga	- Urađeno i usvojeno najmanje 10 modularizovanih obrazovnih programa zasnovanih na ishodima učenja	CSO/MP/ socijalni partneri/ škole/ fakulteti	U toku 2020. godine urađeno je i usvojeno na Savjetu za kvalifikacije 37 standarda zanimanja, 37 standarda stručnih kvalifikacija i 13 standarda kvalifikacija nivoa obrazovanja.			44.000,00 €			

				Za školsku 2020/2021. godinu pripremljeno je i usvojeno na Nacionalnom savjetu za obrazovanje 13 obrazovnih programa						
3.2.2.	Priprema programa obrazovanja za odrasle i ispitnih kataloga za sticanje stručnih kvalifikacija	- izrađeno najmanje 10 programa obrazovanja za sticanje stručnih kvalifikacija - Usvojeni programi obrazovanja na Nacionalnom savjetu za obrazovanje	CSO	Urađen je 21 novi program obrazovanja za sticanje stručnih kvalifikacija i usvojen na nacionalnom savjetu za obrazovanje		8.000,00€				
3.2.3.	Priprema modularizovanih obrazovnih programa za nivoe II-V	-Urađeno i usvojeno najmanje 10 modularizovanih obrazovnih programa zasnovanih na ishodima učenja	CSO/ MP/ socijalni partneri/ škole/ fakulteti	Za školsku 2020/2021. godinu pripremljeno je i usvojeno na Nacionalnom savjetu za obrazovanje 13 obrazovnih programa Za školsku 2020/2021. godinu pripremljeno je i usvojeno na Nacionalnom savjetu za obrazovanje 13 obrazovnih programa: 1. Tehničar automehatronike, nivoa IV1 iz sektora: Inženjerstvo, proizvodne tehnologije (Mašinstvo i obrada metala, Elektrotehnika i		38.000,00 €				

				<p>automatizacija i dr.)/ podsektora Mehatronika</p> <p>2. Automehaničar, nivoa III iz sektora: Inženjerstvo, proizvodne tehnologije (Mašinstvo i obrada metala, Elektrotehnika i automatizacija i dr.)/ podsektora Mašinstvo</p> <p>3. Autoelektričar, nivoa III iz sektora: Inženjerstvo, proizvodne tehnologije (Mašinstvo i obrada metala, Elektrotehnika i automatizacija i dr.)/ podsektora Elektrotehnika</p> <p>4. Tehničar za arhitekturu i dizajn enterijera, nivoa IV1 iz sektora Građevinarstvo i uređenje prostora/ podsektora Uređenje prostora</p> <p>5. Tehničar za dekorisanje i aranžiranje prostora, nivoa IV1 iz sektora Građevinarstvo i uređenje prostora/ podsektora Uređenje prostora</p> <p>6. Tehničar za geodeziju, nivoa IV1 iz sektora Građevinarstvo i uređenje prostora/ podsektora Geodezija</p> <p>7. Farmaceutski tehničar, nivoa IV1 iz sektora Zdravstvo i socijalna zaštita / podsektora Zdravstvo</p>					
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--

				<p>8. Fizioterapeutski tehničar, nivoa IV1 iz sektora Zdravstvo i socijalna zaštita / podsektora Zdravstvo</p> <p>9. Tehničar obrade drveta, nivoa IV1 iz sektora Poljoprivreda, prehrana i veterina, podsektora Šumarstvo</p> <p>10. Operater obrade drveta, nivoa III iz sektora Poljoprivreda, prehrana i veterina, podsektor Šumarstvo</p> <p>11. Pomoćnik pekara, nivoa II iz sektora Poljoprivreda, prehrana i veterina, podsektora Prehrana</p> <p>12. Poslastičar, nivoa III iz sektora Turizam, trgovina i ugostiteljstvo, oblast ugostiteljstvo / podsektora Ugostiteljstvo</p> <p>13. Pomoćnik poslastičara, nivoa II iz sektora Turizam, trgovina i ugostiteljstvo, oblast ugostiteljstvo / podsektora Ugostiteljstvo</p>					
3.2.4.	Prilagođavanje obrazovnih programa licima sa posebnim obrazovnim potrebama u	- Prilagođeno najmanje 5 modularizovanih obrazovnih programa učenicima sa	CSO/MP	Prilagođeni su učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama kroz izdvajanje modula za sticanje stručnih kvalifikacija u okviru obrazovnih programa:		6.000,00€			

	cilju njihovog lakšeg uključivanja na tržište rada	posebnim obrazovnim potrebama		<ol style="list-style-type: none"> 1. Automehaničar/III (4 modula) 2. Tehničar automehatronike/ IV1 (8 modula) 3. Elektrotehničar računarskih sistema i mreža/ IV1 (3 modula) 4. Elektrotehničar za razvoj veb i mobilnih aplikacija/ IV1 (dva modula) 5. Ekonomski tehničar/ IV1 (4 modula) 6. Pravno administrativni tehničar/ IV1 (2 modula) 7. Frizer/ III (4 modula) 8. Gastronom/ IV1 (8 modula) 9. Kuvar/ III (6 modula) 10. Poslastičar/ III (4 modula) 11. Prodavač/ III (4 modula) 12. Tehničar prodaje/ IV1 (6 modula) 13. Pekar/ III (4 modula) 14. Prehrambeni tehničar/ IV1 (5 modula) 15. Proizvođač prehrambenih proizvoda/ III (3 modula) 16. Muzički saradnik/ IV1 (3 modula)					
--	--	-------------------------------	--	--	--	--	--	--	--

				Za ovu ciljnu grupu, urađeni su i novi obrazovni programi nivoa II: 1. Pomoćnik pekara / II, 2. Pomoćnik poslastičara / II						
3.2.5.	Unapređenje preduzetničkih vještina učenika/polaznika u cilju njihovog samostalnog uključivanja na tržište rada po završetku školovanja	Broj realizovanih aktivnosti u cilju unapređenja preduzetničkih vještina učenika / polaznika	CSO/škole	Organizovana je Škola Preduzetništva i inovacija za mlade, u saradnji i organizaciji Univerziteta Donja Gorica i Centra za stručno obrazovanje. U okviru ove Škole, održana su predavanja učenika iz oblasti komunikacija i preduzetništva i takmičenje za najbolji biznis plan. Učestvovalo je preko 2000 učenika iz svih srednjih škola iz CG.			4.500,00€			
3.2.6.	Uspostavljanje Informativnog sistema tržišta rada	-Uspostavljen informativni sistem tržišta rada; -Utvrdjena metodologija izvještavanja	MRSS	Usled nedostatka kadrovskih kapaciteta, aktivnost nije sprovedena			Nisu potrebna finansijska sredstva			
3.2.7.	Organizacija predavanja u cilju osmišljavanja i pokretanja sopstvenog biznisa	- Organizovano 10 predavanja za 60 učenika srednjih škola - Učešće 5 srednjih škola na Međunarodnom	MP/CSO	Veza sa 3.2.5. Dva preduzeća za vježbu iz dvije srednje škole iz CG (JU Ekonomska škola „Mirko Vešović“ iz Podgorice i Ekonomsko-ugostiteljska škola iz Nikšića), učestvovali su na online međunarodnom sajmu preduzeća za vježbu			Redovne aktivnosti			

		sajmu virtualnih preduzeća		koji je organizovan u Celju, Slovenija.						
3.2.8.	Programi profesionalne orijentacije	- Najmanje 3000 lica uključeno u aktivnosti	ZZZCG	U izvještajnom periodu, najveći broj lica koristio je uslugu individualnog profesionalnog savjetovanja (1.999 lica), zatim individualnog profesionalnog informisanja (1.629 lica, od čega se 1.279 lica nalazilo u evidenciji nezaposlenih). Uslugu grupnog profesionalnog informisanja koristilo je 1.228 lica. Psihološka obrada servisirana je za 346 korisnika, a grupnim profesionalnim savjetovanjem obuhvaćeno je 724 lica. Proces selekcije prošlo je 413 lica. Savjetnici za profesionalnu orijentaciju su informisali 611 učenika, o uslugama koje Zavod pruža u Centrima za informisanje i profesionalnu orijentaciju kroz posjete osnovnim i srednjim školama. Realizovano je 9 radionica Programa jednodnevnog seminara kroz koje je prošlo 129 učesnika, 3 radionice dvodnevnog seminara za 26 lica i 9 trodnevnog za 76 učesnika.		2021	Redovne aktivnosti		Redovna budžetska sredstva	

PRIORITET IV: Promovisanje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva

Cilj 1: Unapređenje socijalne inkluzije i sistema socijalne i dječje zaštite, u cilju bolje pokrivenosti i aktivacije ranjivih grupa

Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana /nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/ kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/napomene
4.1.1.	Sprovođenje mjera socijalne uključenosti radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja	Izrađeni i sprovedeni individualni planovi aktivacije radno sposobnih korisnika materijalnog obezbjeđenja	MRSS/CSR/ZZZCG/Socijalni partneri	<p>U 2020. godini, Zavod za zapošljavanje je, po zahtjevu centara za socijalni rad, učestvovao u izradi 1.164 individualna plana aktivacije.</p> <p>Kroz mjere i usluge koje realizuje Zavod aktivirana su 134 radno sposobna korisnika MOP-a, dok su 292 korisnika zaposlena uz posredovanje Zavoda.</p> <p>104 žene sa evidencije Zavoda iz 12 opština su uspješno završile obuku</p>			Redovne aktivnosti		Projekat finansirao Grad Beč u saradnji sa Crvenim krstom Austrije	Projekat je realizovao Crveni krst Crne Gore za nezaposlene žene sa evidencije ZZZCG; nijesu nam poznati podaci o budžetu projekta

4.1.2.	Razvoj usluga socijalne i dječje zaštite	- Broj lica obuhvaćenih uslugama socijalne i dječje zaštite	MRSS/Lokalne samouprave/Licencirani pružaoци usluga socijalne i dječje zaštite	Licencirani pružaoци usluga, usluge iz oblasti socijalne i dječje zaštite pružaju za 8.210 korisnika.			Redovne aktivnosti			Nastaviće se sa povećanjem broja licenciranih poružalaca usluga i broja korisnika usluga.
Cilj 2: Integracija u obrazovanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom										
Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/ nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/napomene
4.2.1.	Kreiranje programa aktivne politike zapošljavanja za lica sa invaliditetom	- Najmanje jedan javni poziv za programe APZ-a; - Uključeno 25 lica sa invaliditetom	ZZZCG				100.000,00 €			
	Sprovođenje procjene invaliditeta u	- Broj rješenja o statusu lica sa	ZZZCG	U 2020. godini, prvostepene komisije su donijele nalaz i mišljenje o utvrđenom					Sredstva Fonda za profesionalnu	Utrošeni iznos sredstava odnosi se na rad Komisije

4.2.2.	okviru komisije za profesionalnu rehabilitaciju	invaliditetom i procentu invaliditeta		procentu invaliditeta za 1.123 lica.			170.000,00€	28.926,66€	rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom	za profesionalnu rehabilitaciju. Potrošeno je manje od planiranog zbog aktuelne situacije usled koje Komisija nije zasjedala.
4.2.3.	Sprovođenje mjera i aktivnosti profesionalne rehabilitacije lica sa invaliditetom	- 450 lica sa invaliditetom obuhvaćeno mjerama	ZZZCG/ Licencirani izvođači profesionalne	U toku 2020. godine u mjeri i aktivnosti profesionalne rehabilitacije uključeno je 443 lica sa invaliditetom, kod tri izvođača: ZOPT – 242 lica, Pamark – 173 lica, i Centar za profesionalnu rehabilitaciju – 28 lica.			500.000,00€	416.046,31€	Sredstva Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom	
4.2.4.	Finansiranje grant šema za podsticanje zapošljavanja lica sa invaliditetom	- Broj odobrenih projekata. - Uključeno 500 lica sa invaliditetom	ZZZCG	Odlukom Upravnog odbora Zavoda br. 01-14892 od 02.07.2020. godine, a po osnovu gore navedenog javnog poziva, odobreno je finansiranje 52 projekta, ukupne vrijednosti 2.476.991,31 Eur. Kroz ove projekte uključeno je 420 lica sa invaliditetom.		Realizacija ovih projekata će biti nastavljena i u 2021. godini.	3.000.000,00€	2.476.991,31 Eur.	Sredstva Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom	

4.2.5.	Unapređenje zapošljavanja lica sa invaliditetom kroz subvencionirano zapošljavanje lica sa invaliditetom	- Broj lica uključenih u subvencionirano zapošljavanje	ZZZCG	Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, u 2020. godini, podnijeto je 1.718 zahtjeva za priznavanje prava na subvenciju zarade za zapošljavanje lica sa invaliditetom.		4.500.000,00 €	Subvencije zarada za OSI - 9.188.341,39€ Prilagodjavanje radnog mjesta - 109.320,10€ Asistenti za OSI- 199.202,10	Sredstva Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom	U toku 2020. godine, 32 poslodavca podnijela su Fondu za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom 40 zahtjeva za ostvarivanje prava na bespovratna sredstva za prilagođavanje radnog mjesta i uslova rada. U 2020. godini, 27 poslodavaca podnijelo je 52 zahtjeva za ostvarivanje subvencije – učešće u finansiranju ličnih troškova

										asistenta (pomagača u radu) zaposlenom licu sa invaliditetom. Najviše sredstava potrošeno je za subvencije zarada. Broj zahtjeva je uvećan pa je na dan 31.12.2020. pravo na subvenciju zarade ostvarivao 1141 poslodavac za 2040 zaposlenih
4.2.6.	Podrška razvoja preduzetništva za lica sa invaliditetom	Broj odobrenih kredita	ZZZCG				30.000,00 €			Nije bilo zahtjeva za odobranje kreditnih sredstava.
	Izrada novog Zakona o	- Donešen Zakon o profesionalnoj		Tokom 2020. god Radna grupa je radila Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i						

4.2.7.	profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom	rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom	MRSS	zapošljavanju lica sa invaliditetom, koji je u Novembru 2020.god upucen Evropskoj Komisiji na komentare			Nisu potrebna finansijska sredstva			
--------	---	--	------	---	--	--	------------------------------------	--	--	--

Cilj 3: Uključivanje društveno ranjivih grupa na tržište rada

Broj	Aktivnost	Indikator rezultata	Nosilac aktivnosti	Sprovedene aktivnosti	Status realizacije (realizovana/ nije realizovana ili djelimično realizovana)	Novi rok za realizaciju (godina/kvartal)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke/napomene
4.3.1.	Realizacija programa obrazovanja, za sticanje stručne kvalifikacije za RE populaciju	- najmanje 30 nezaposlenih lica uključeno u programe obrazovanja za sticanje stručne kvalifikacije - Udio lica uključenih u programe koja su stekla zaposlenje nakon šest mjeseci	ZZZCG	Zbog zabrane rada obrazovnih institucija u 2020. godini. koja je uzrokovana pandemijom Covida 19, Program nije realizovan			20.000,00 €	0,00	Budžet Zavoda za zapošljavanje	
4.3.2.	Realizacija programa javnih radova	- najmanje 20 nezaposlenih lica uključeno u	ZZZCG	Zavod za zapošljavanje je u 2020. godini realizovao programe javnih radova za 14 lica RE populacije					Budžet Zavoda za	

	za populaciju	RE	programe javnog rada				30.000,00 €	16.014,68 €	zapošljavanj e	
--	------------------	----	-------------------------	--	--	--	----------------	----------------	-------------------	--

4. Nalaz evaluacije

S aspekta izrade evaluacije treba napomenuti, da Nacionalna strategija zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za period 2016-2020. godine nije pripremljena u skladu s važećom Metodologijom razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata Vlade Crne Gore, iz razloga što je Strategija usvojena 2015. godine, dakle prije donošenja navedene Metodologije.

Tokom perioda važenja Strategije vršen je monitoring i evaluacija na način da su godišnji izvještaji o realizaciji mjera i aktivnosti iz godišnjeg akcionog plana obuhvatali analizu stanja iz prethodne godine realizacije godišnjeg akcionog plana. Na osnovu tako urađene analize, planirale su se aktivnosti u sledećem godišnjem akcionom planu, u okviru svakog cilja, kako bi se osiguralo da politika zapošljavanja definisana kroz četiri prioriteta pravovremeno i u mjeri mogućeg, odgovori na izazove na tržištu rada.

Svakako, prilikom pripreme nove Strategije zapošljavanja za naredni petogodišnji period, treba predvidjeti i aktivnost sprovođenja evaluacije u smislu da će ista biti sprovedena ex post i od strane eksternih eksperata zbog složenosti i obuhvata, ali i zbog obezbjeđivanja većeg stepena objektivnosti. Sredstva za sprovođenje evaluacije trebaju da budu obezbijeđena budžetom Ministarstva ekonomskog razvoja, u završnoj godini implementacije Strategije. Ovo će biti veoma važno, kako bi se pravovremeno obezbijedili nalazi evaluacije, koji će biti predstavljeni u završnom izvještaju, ali i u cilju obezbjeđivanja adekvatnih osnova za kreiranje potencijalno novog strateškog dokumenta. Nalazi evaluacije daće jasan i precizan prikaz uspješnosti razvijanja politike zapošljavanja u tom periodu, što će odrediti, da li se postižu planirani efekti zajedničkim djelovanjem svih nadležnih institucija, odnosno da li sprovedene aktivnosti vode ka unapređenju tržišta rada i zapošljavanja i socijalne inkluzije.

5. Osvrt na planirana i utrošena finansijska sredstva

S aspekta utrošenih finansijskih sredstava za implementaciju aktivnosti predviđenih Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa za period 2016-2020. godine nije moguće dati potpun finansijski pregled planiranih i utrošenih sredstava jer je, kako je navedeno, Strategija pripremljena u skladu s ranijom metodologijom za izradu strateških dokumenata, kada su se prikazivala samo okvirna sredstva za realizaciju mjera i aktivnosti kroz godišnje akcione planove.

Ipak, treba ukazati da su se sredstva za realizaciju aktivnosti iz akcionih planova na godišnjem nivou, odnosno cjelokupne Strategije, finansirana iz opredijeljenih budžetskih sredstava na godišnjem nivou ministarstavima i institucijama, koje su bile prepoznate kao nosioci aktivnosti kroz akcione planove, EU sredstava i iz projekata međunarodnih organizacija.

6. Preporuke za naredni ciklus planiranja politika

- ✓ Uskladiti ciljeve razvoja politika tržišta rada sa ciljevima Evropskog stuba socijalnih prava;
- ✓ Uskladiti politiku zapošljavanja za smjericama EU u ovoj oblasti;
- ✓ Raditi na daljem unapređenju poslovnog okruženja, rasta konkurentnosti i povratka crnogorske ekonomije na putanju rasta uz jačanje makroekonomske stabilnosti;
- ✓ Nastaviti aktivnosti na stvaranju efikasnijeg funkcionisanja tržišta rada;
- ✓ Kreiranje znanja i kompetencija za tržište rada u digitalno doba;
- ✓ Dalje unapređenje socijalne inkluzije i smanjenje siromaštva.